

Arhitectura sinagogilor antice

Construcția sinagogilor din antica Iudee prezintă trei tipuri de clădiri, ce marchează trei etape distincte în evoluția arhitecturii. Cel mai vechi tip de sinagogă este cel reprezentat de câteva vestigii din Galil și e format dintr-o construcție având o fațadă cu trei intrări, îndreptată spre Ierusalim. În interior e aflată o sală mare cu două rânduri de coloane, pavată cu gresie și lipsită de orice ornament, cu excepția unei frize de-a lungul cornișei superioare. În vremea aceea încă nu exista o nișă pentru sururile de Tora; ele erau păstrate într-o încăperă alăturată, de unde erau aduse pentru a fi citite.

Al doilea tip de sinagogă, numit tipul de tranziție, se remarcă prin încercări de a evita orientarea în același sens a intrării cu direcția spre care se fac rugăciunile. Sinagoga din Eștemoa, de exemplu, avea o sală mare, cu o nișă pentru chivotul sfânt pe perețele situat spre Ierusalim, intrarea fiind pe una din laturile sălii. Din această perioadă datează primele mozaicuri din sinagogi.

Ultimul grup de sinagogi, reprezentat de descoperirea arheologică de la Beit Alfa, pare a fi fost influențat de stilul de construcție folosit în clădirile bisericilor. Sala mare, divizată de două șiruri de coloane în navă și travee, se termina cu o boltă, în direcția Ierusalimului. În această boltă se afla nișă pentru chivotul sfânt, ca și estrada, numită *bima*, de unde se da citire pericopei respective din Tora. Pedeaua era bogat decorată cu mozaicuri ilustrând episoade biblice, ca de exemplu Arca lui Noah, sacrificiul lui Ițhac sau pe profetul Daniel în groapa cu lei. Uneori se găseau și însemne ale zodiacului având în centru reprezentarea soarelui. Vestigiile sinagogilor antice dezgropate de arheologi cuprind mozaicuri cu forme decorative, menore sau imaginea simbolică a celor doi lei alăturați.

În afara acestor tipuri de sinagogi, reprezentative pentru evoluția arhitecturii religioase antice, mai există și construcții interesante mai ales prin unele particularități arhitecturale. Astfel, la Cesarea nu s-a scos la lumină vestigiile a două temple, construite în două perioade consecutive, pe același loc. Este interesant contrastul dintre cele două stiluri, fiecare dintre sinagogi fiind îndreptată în altă direcție. La Beit-Ierah, lângă Tveria, au fost aduse la lumină urmele unei sinagogi clădite pe ruinele unei mai vechi fortărețe romane, mărturie a continuității spirituale și materiale în Galil.

La Hamat, aproape de orașul Tveria, a fost descoperită o sinagogă cu un remarcabil mozaic, mărturie a unei tehnici și a unui simț artistic remarcabil. Mozaicul reprezintă o pereche de lei, flancată de o inscripție în ebraică, iar alături un zodiac și o imagine a chivotului sfânt, ce pare o reproducere a celui inițial. Această sinagogă, ca și cele menționate mai sus, fac parte din construcțiile ridicate după distrugerea celui de al doilea templu.

Până de curând nu fuseseră încă găsite urme materiale care să dovedească existența unor sinagogi datând din perioada Templului. Mențiunile literare ale unor sinagogi din această perioadă istorică au fost confirmate abia de

Mozaicul unei sinagogi antice (Bet Alfa)

ceretările făcute la complexul Masada, în 1960. În partea occidentală a fortăreței, în direcția Ierusalimului, a fost descoperită o cameră pătrată, cu bănci de-a lungul zidurilor și cu două rânduri de coloane. Cercetătorii au identificat această construcție ca fiind o sinagogă dinaintea de distrugerea celui de al doilea templu. Încurajați de acest succes, arheologii au continuat să prospecteze construcțiile epocii, și într-adevăr, în fortăreața Herodium, contemporană Masadei, a fost găsită o sinagogă asemănătoare celei descrisă mai sus. În acest fel a fost completată istoria dezvoltării construcțiilor religioase cu încă o verigă, cea mai veche.

O problemă interesantă ridicată de descoperirile arheologice o reprezintă datarea vestigiilor. Dacă în privința sinagogilor de la Masada sau de la Herodium nu există dubii, ansamblurile în care au fost găsite fiind exact datate, nu același lucru se poate spune despre celelalte descoperiri. Uneori, inscripțiile pot fi o sursă utilă de informații, cu ajutorul lor stabilindu-se exact vechimea mai multor sinagogi. Alteori însă, acest lucru nu a fost cu putință. Astfel, la sinagoga din Kfar Neburaia, o inscripție a „rezistat” tuturor tentativelor de descifrare timp de mai bine de un secol. Abia de curând s-a putut stabili cu exactitate anul clădirii acestei construcții.

Nici comparația diverselor stiluri de construcții nu poate fi un indiciu cert al perioadei din care provine. Numeroase exemple arată că în aceeași perioadă au fost construite sinagogi aparținând unor stiluri diferite.

Cele trei tipuri fundamentale prezentate anterior sînt realizate, în practică, cu numeroase variante, îngreunând și mai mult încercările de datare.

VIZITAREA BOLNAVILOR

Vizitarea bolnavilor (în ebraică Bikur holim), spre a-i încuraja, a-i ajuta și a le ușura suferința, este una din multele obligații sociale cărora iudaismul le-a atribuit o semnificație religioasă. Invitații noastre au privit Bikur holim ca una dintre mișcările „de a căror roade omul se bucură din această lume, cea mai mare parte rămânându-i însă pentru lumea viitoare” (Șab. 127 a).

Literatura religioasă ebraică s-a ocupat pe larg de această instituție a vizitării bolnavilor, stabilind reguli și recomandări precise de felul cum să se desfășoare. Astfel, vizitatorul este îndemnat să-și aleagă cu grijă timpul — să nu-l viziteze pe bolnav prea devreme dimineața, sau prea târziu seara. Eliezer ben Isaac din Worms spunea: „Nu oboști bolnavul stînd prea mult. Intrăți cu grijă, căci inima și ochii săi sînt îndreptați spre cei ce vin să-l vadă”. Iehuda he-Hasid, un moralist din secolul al XII-lea recomandă: „Chiar și cei ce dețin poziții înalte trebuie să-i viziteze pe cei umili. Dacă un om bogat și unul sărac se îmbolnăvesc în același timp, du-te la cel sărac, chiar dacă cel bogat este un învâțat”. Rudele și prietenii apropiați sînt îndemnați să-l viziteze pe bolnav îndată ce s-a îmbolnăvit. Ceilalți, abia după trei zile. Oricine vizitează un bolnav „și scurtează boala cu o șesime” în timp ce acela care nu îl vizitează îi apropie moartea (Neda. 39 b — 40 a).

Simple vizită nu era considerată ca îndeplinirea completă a mișcării: persoana bolnavă trebuia ajutată și nevoile sale materiale satisfăcute. Rabi Eliezer sfătuia: „Cînd faci o vizită unui bolnav lipsit de mijloace, grăbește-te să-i oferi unele gustări și el se va simți reconfortat”. Vizitatorul trebuie de asemenea să încurajeze pe bolnav, exprimîndu-i încreșta sa simpatie. Important e ca bolnavul să-și dea seama că nu e lăsat să sufere în singurătate.

Invitații din școala lui Șamai nu permiteau vizitarea bolnavilor în zi de Șabat, sub cuvînt că tristețea trebuie evitată în această zi. Halaha însă sprijină punctul de vedere al școlii lui Hilel, care permitea asemenea vizite (Șab. 12 a). Punctul lor de vedere s-a impus și în această împrejurare: în Evul Mediu era obiceiul ca coreligionarii să-i viziteze pe bolnavi sîmbătă dimineața, după ieșirea din sinagogă.

Se recomandă să nu se comunice unui bolnav știri neplăcute, nici să se vorbească despre moartea cuiva. Maimonide consideră că e bine ca un bolnav să fie vizitat de mai multe ori, dacă acest lucru nu-l obosește.

Grija față de bolnavi este o îndatorire socială și religioasă nu numai a fiecărui credincios, ci și a comunității, în totalitatea ei. Din diferite documente rămase — dispoziții, rugăciuni, descrieri ale tratamentelor — ne putem da seama de grija pe care comunitățile le manifestau față de bolnavi în Evul Mediu, cînd epidemiile secerau nemilos mii de vieți. Cu timpul s-au organizat diferite havorot (asociații) care îngrijeau de bolnavi; acestea se aflau sub controlul existențelor, Prima oară se menționează existența lor în secolul al XIV-lea, în Spania — și anume o asociație a cizmarilor din Saragossa, creată în 1336. De asemenea se atestă existența unui bikur holim la Perpignan (Franța) în anul 1380.

În secolul al XV-lea, aceste asociații s-au înmulțit, purtînd numele de Confratio visitandi infirmos or bucurolim. În restul Europei nu au existat asemenea asociații pînă în secolul al XVI-lea, cînd exilații din Spania le-au introdus în Italia; acestea au apărut apoi în Europa centrală și răsăriteană. În Germania ele au început să ființeze în secolul al XVII-lea și s-au extins în secolul al XVIII-lea. În timp ce asociațiile religioase și brășele se ocupau de propriii lor membri, alte bikur holim aveau ca scop ajutorarea săracilor. Acestea angajau proprii lor medici, farmacisti, bărbieri, „chirurghi”, moașe etc. Neguțători și predicatori care călătoreau în diferite orașe, erau și ei îngrijiiți la nevoie de aceste asociații. Prin organizarea unor vizitatori voluntari, se asigura ca nici un bolnav,

ANGELA GRÜNFELD

(Continuare în pag. a IV-a)

ISTORIA ANILOR
TERIBILI

În Olanda a apărut volumul V al Istoriei anilor de ocupație nazistă (1940—1945). Cartea înfățișează pe larg măsurile represive adoptate împotriva colectivității evreiești de către autoritățile de ocupație.

În literatura talmudică și cea ulterioară, cuvîntul sofar este folosit pentru a indica un erudit al Torei și un copist. Din pasajul din Sotah (150) în care raben Gemelii spune învâțătorilor: „Soferim, permiteți-mi să vă expun acest lucru în mod alegoric...” cuvîntul sofar pare sinonim cu erudit, în timp ce în alt pasaj, rabi Eliezer spune: „Din ziua în care a fost dărîmat templul, erudiții au început să fie ca scribii, iar scribii ca hazanim (cantorii)”, de unde se poate deduce că scribii erau considerați de un grad inferior erudiților. În Leviticus Reba (9, 2) se vorbește despre soferim ca despre învâțători care predau Tora, în contrast cu mașnim care predau Mișna.

Mai târziu, scribii erau denumiți cei ce se îndelneticeau cu transcrierea sururilor Torei, a tefilin-ilor și a mezuzot precum și a actelor de căsătorie și divorț. De aceea erau numiți sofar setam, cuvîntul setam fiind compus din inițialele ebraice ale cuvintelor Seter Tora, tefilin și mezuzot.

Tora cere ca fiecare evreu să scrie un sul al Torei, dar cum aceasta presupune talent, preceptul poate fi împlinit înscrind un scrib să facă acest lucru. Profesiunea de scrib era deci indispensabilă unei comunități evreiești și după recomandarea Talmudului (Sanh. 17 b) un învâțat nu trebuie să se stabilească într-un oraș unde nu există un sofar. Și practic, fiecare țig, fiecare comunitate avea cel puțin un sofar. Ei se bucurau de stîmă și prețuirea obștii căci se ocupau cu o îndelnetice sacră.

A scrie un sul sfînt al Torei...

Nevoia de a transcrie textul sfînt al Torei a făcut să apară în antichitatea îndepărtată funcția de sofar: caligraf sau scrib, cum era denumit la alte popoare.

Un document din secolul al XV-lea înaintea erei noastre indică existența unor școli de caligrafi din Canaan. Este o scrisoare a unui învâțător către părințele unui elev din Șehem, prin care îi cere taxa de scolarizare datorată și care urmează a fi plătită în alimente.

Cea mai înaltă funcție pe care o putea deține un scrib era aceea de scrib regal. În timpul lui David, la curtea regală exista un scrib numit Sereia și altul Siva, iar la curtea lui Șlomo sînt menționați Elihoref și Ahijah. Pe lista celor întorși din robia babiloneană se aflau „fiii lui Soferet”, de asemenea scribi. La curtea monarhilor din Iudeea a existat o familie renumită de scribi care a influențat viața țării timp de mai multe generații. În timpul lui Hezekiah, scribul regal pare să fi deținut în ierarhia curții locul următor șambelanului. Se pare că în afara funcției de consilier, scribul se ocupa și de probleme financiare.

În afara curții, diferiți funcționari superiori își întrețineau propriile lor servicii de scribi, la fel ca și preoții și conducerea armatei. Familile sus-puse aveau și ele nevoie de scribi pentru diferite documente cu caracter laic sau religios. De asemenea, oamenii bogați angajau un secretar personal.

Termenul ebraic de sofar a căpătat în perioada celui de-al doilea templu un alt sens, indicînd o anumită categorie de cărturari, care au dat numele lor unei anumite perioade. Perioada soferim-ilor. Talmudului începe de la Ezra și continuă pînă la Simeon cel drept. Acești scriitori-erudiți, ale căror nume au rămas necunoscute, au pus bazele Legii orale, au instituit reglementări în viața socială și religioasă, au explicat credințioșilor percepțiile Torei, legislația religioasă și tradițiile strîns legate de studiul Bibliei. Și ca un rezultat al activității acestor scriitori, Tora a devenit bu-nul spiritual cel mai de preț al poporului.

AGNON

ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Editura pariziană „Albin Michel” are în plan publicarea unei culegeri din scrierile lui S. I. Agnon, laureatul premiului Nobel pentru literatură. Pînă acum au apărut romanul „Oaspete pentru o noapte”, un volum de povestiri și romanul „Ieri, alaltăieri”.

Critica franceză a scris în termeni elogioși despre cărțile lui Agnon. Cea mai recentă traducere a fost apreciată drept o vastă frescă a vieții evreiești tradiționale, realizată cu măiestrie și umor discret.

SFÎRȘITUL
CONCERTULUI

O veste tristă a răzbit pînă la noi, pe căile văduhului, tulburînd albastrul acestor nopți de solștițiu: a murit compozitorul Darius Milhaud. La Geneva, unde patriarhul muzicii se stabilise în ultimii ani, simfonia vieții sale a luat sfîrșit. Infiorați de emoție, iubitorii de muzică de pretutindeni au păstrat o clipă de tăcere întru cinstirea memoriei celui care de-a lungul vieții le-a dăruit clipe de neuitată desfășurare artistică.

S-a născut în anul 1892, într-un romantic și plin de făgăduieli fin du siècle, în orașul Aix-en-Provence. O tradiție transmisă din tată-n fiu prețindea că familia lor s-a stabilit în sudul mirific al Franței încă în perioada imediat următoare distrugerii templului din Ierusalim. Fapt este că acest copil dăruit de muze a sorbit cu aceeași sete nepotolită și legenda și albastrul peisaj meridional. În sufletul său de o rară sensibilitate, el le-a contopit în chipul cel mai armonios. Din această sinteză a izvorit marea simfonie a vieții și creației sale.

La 17 ani pășeste pragul Conservatorului din Paris. De la această vîrstă sînt și primele sale compoziții: La Brebis égarée, Agamemnon și Le pauvre matelot. Primele sale acorduri vestesc apariția unui mare și original compozitor.

Cele mai alese cercuri artistice pariziene îl primesc în mod firesc, ca pe unul dintre ai lor. E prieten cu Paul Claudel, cu Jean Cocteau și cu alți iluștri poeți, scriitori și artiști. E animatorul mișcării innoitoare ce a intrat în istoria muzicii sub denumirea „Cei șase”. Compune muzică de concert, pentru scenă și ecran, mai multe libreturi pentru operă (Les Choéphores, Esther de Carpentras, Christophe Colomb, Bolivar, David) considerate contribuții dintre cele mai importante la dezvoltarea muzicii secolului XX.

Un loc important în creația lui Milhaud ocupă inspirația biblică. Printre compozițiile cele mai cunoscute se numără Service Sacré (1947); Poèmes juifs (1916); Chants populaires hébraïques (1925); muzica pentru Psalmi, precum și baletul La Création du Monde (1923) și suita pentru pian Le Candélabre à sept branches (1951).

A compus de asemenea, muzică sinagogală.

Dacă la toate acestea adăugăm activitatea de catedră — timp de mulți ani a fost simultan profesor de compoziție la Conservatorul din Paris și la o școală superioară de muzică din California — obținem o imagine, e drept sumară, a acestei prodigioase personalități.

...Acum concertul a luat sfîrșit, simfonia vieții lui Darius Milhaud a epuizat cel din urmă acord. Compozitorul a trecut în neființă. Muzica sa, însă, ne-a rămas, sursă de bucurie curată și pură, dar ales al unui spirit de seamă.

V. R.

Shakespeare în limba ebraică

Influența lui Shakespeare asupra literaturii ebraice s-a făcut simțită prima oară la poezii Haskalei, prin traduceri din germană. Piesa lui Ha-Efrati despre regele Saul, Melukat Saul arată prin structura și metaforele sale că autorul a citit Macbeth, Hamlet și Regele Lear. În poemul epic Yael ve-Sisera a lui Miha Josef Levensohn, scris pe la mijlocul secolului al XIX-lea, monologul lui Yael reproduce vizibil solloocul lui lady Macbeth „Veniți, spectre înclinate spre gînduri aducătoare de moarte”.

Primele traduceri din Shakespeare în ebraică, Othello (1874) și Romeo și Julieta (1878) au fost făcute de Isaac Edward Salkinson și au rămas neîntrecute timp de cel puțin două generații. Salkinson a realizat aceste traduceri la insistența lui Perez Smolenski, romanțier și eseist ebraic, pe atunci editorul publicației ebraice lunare Ha-Sahar, care apărea la Viena. În prefața la traducerea lui Sal-

kinson a dramei Othello, Smolenski scria: „Piesele lui Shakespeare în limba sîntă! Dacă toți evreii ar cunoaște și ar iubi limba strămoșilor lor, și dacă toți cei ce înțeleg și iubesc ebraica ar putea înțelege ce mare aport a adus traducătorul acestor piese la tezaurul limbii noastre, atunci ziua în care prima piesă a lui Shakespeare a apărut în limba ebraică ar deveni sărbătorirea unei victorii!” Salkinson l-a redat pe Shakespeare într-o ebraică biblică, viguroasă, clară, în versuri libere de 13 pînă la 17 silabe care a avantajat textul și a dat traducerii forță dramatică. Realizarea lui Salkinson apare și mai importantă în comparație cu stilul ebraic înflorit, imprecis care domina în literatura ebraică a acelor timpuri. În introducerea la Romeo și Julieta, Salkinson arată că vocabularul vulgar al oamenilor din popor și sporviala celor din familii alese a fost cea mai grea încercare de care s-a izbit în călătoria sa de traducător. În următorii 20 de ani au mai apărut trei traduceri: Macbeth, tradusă de L. Barb, Femeia îndrăgănită, tradusă de Z. Elkind și Regele Lear. A mai trecut un sfert de secol pînă la traducerea lui Coriolan de David Frischmann, un traducător foarte dotat care a folosit sintaxa și dialectul biblic. În același fel a tradus și H. J. Bornstein Hamlet, care a apărut întîi în ziarul Ha-Zefirah, în 1900.

Folosirea ebraice biblice în traducerea lui Shakespeare a atins punctul culminant în traducerea de către H. N. Bialik a primului act al piesei Iulius Caesar. Simon Halkin, în traducerea Neguțtorului din Venetia marchează adoptarea unui limbaj mai liber, folosind ebraica vorbită; este prima traducere din Shakespeare realizată de un poet evreu din America. Saul Cernihovski a tradus în 1931 A douăsprezecea noapte, inclusă imediat în repertoriul teatrului Habimah din Tel Aviv.

În anii care au urmat mai mulți poeți de limbă ebraică din America au tradus și ei piesele lui Shakespeare. E. Lisitzky a tradus Iulius Caesar în 1933 și Furtuna în 1944; B. N. Silkiner, Macbeth în 1939; Israel Ephros, Hamlet în 1944, Timon din Atena în 1953 și Coriolan în 1959. Au mai tradus în ebraică din piesele lui Shakespeare: Simon Halkin, Hillel Bavi, R. Avinoam, Harry Davidovich. Deși cunoștea engleza mai bine decît înțeleșii lor întru traduceri, realizările lor au fost mai puțin apreciate deoarece dovedeau lipsa de contact cu limba ebraică vorbită și o scandere neadevătată. Mai reușite au fost traduceri realizate de poeții din Israel, care, chiar dacă nu stăpîneau atât de bine engleza sau foloseau traduceri din germană și rusă, erau în contact cu ebraica vorbită și amestecau dicțiunea clasică ebraică cu vorbirea de fiecare zi. Ei au combinat limbajul poetic și idiomatice, fără a dăuna prin aceasta caracterului istoric al limbii. Pionierii acestui strădanii au fost Abraham Shlonsky, Nathan Alterman, Raphael Eliaz, Lea Goldberg, Ephraim Broido, care în 1971 a terminat și traducerea sonetelor lui Shakespeare.

A. B.

O carte despre
Gersonide

Revista pariziană „L'Arche” conșacră o cronică elogiioasă cărții lui Charles Touati, recent apărută în Edition de Minuit, „Gîndirea filozofică și teologică a lui Gersonide”. Această carte — scrie revista — „provocă admirația pentru umiltatea erudiției și excepționala documentare a autorului, care și-a ales ca obiect al studiului său o epocă și un curent intelectual deosebit, perioada provençală — Langueoc — a secolului al XIV-lea francez”.

Levi ben Gerson, numit și Maestre Léon de Bagnols sau Leo Hebraeus sau Gersonide s-a născut în anul 1288 la Bagnols și a murit în anul 1344. El a publicat o vastă operă în domeniul matematicii, geometriei, astronomiei, medicinei, filozofiei și teologiei. Lucrarea sa de seamă este Milhamot Adonai (Războaiele Domnului), adică lupta pentru adevăr. Opera lui Gersonide nu poate fi înțeleasă fără a cunoaște disputele vii — care l-au precedat — privind opera lui Maimonide, al cărui „Ghid al rătăcitorilor” fusese de curînd tradus în ebraică. În lumea evrească această dispută între intelectuali a apărut ca o prevestire a Renașterii, începutul Haskalei care avea să apară cîteva secole mai tîrziu.

Touati enumeră originalitatea diverselor aspecte ale operii lui Gersonide în unica sa perspectivă: explicarea rațională a istoriei și destinului poporului evreu. Capitoarele cele mai convingătoare sînt cele privind unitatea lui Dumnezeu, care are drept consecință unitatea lumii, deci și unitatea speciei umane.

Iosef Klausner ca filolog

Născut în anul 1874 într-o mică localitate de lângă Vilna, Iosef Klausner este una din marile figuri ale culturii ebraice moderne. Creația sa acoperă o sferă largă, inclusiv domenii atât de importante ca istoria, lingvistica, critica literară. În cele ce urmează ne propunem a înfățișa aportul său în aceste din urmă două domenii, urmînd ca activității sale principale — de istoric — să-i consacram un articol separat.

De mic copil Klausner și-a însușit limba ebraică, pasiunea sa statornică de o viață. A fost cel mai tînăr membru al societății Sefatenu Itanu, care avea drept scop renașterea limbii ebraice. În cercul prietenilor, obișnuia să vorbească numai ebraică.

După ce a absolvit, la Heidelberg, facultatea de limbi semitice și moderne, istoria și filozofia, s-a stabilit la Varșovia, unde a editat revista de mare prestigiu Ha-Siloah. Din această perioadă datează prietenia sa cu Peref, Katzenelson, Steinberg și alți scriitori pe care i-a încurajat și îndrumat.

Klausner a desfășurat o vastă activitate ca istoric, filolog și critic literar. În preajma primului război mondial, a publicat prima sa istorie a evreilor, cuprinzînd perioada de la cucerirea Canaanului pînă în epoca Macabeilor. Patruzeci de ani mai tîrziu avea să apară marea operă a vieții sale Ha-Historia shel ha-Bait ha-Seni, în cinci volume, cuprinzînd perioada de la distrugerea primului templu pînă la distrugerea celui de-al doilea.

Această lucrare constă în lecțiile predate la Universitatea ebraică din Ierusalim, unde a funcționat de la înființare ca profesor de literatură ebraică, ulterior devenind șeful catedrei de istorie a perioadei celui de-al doilea templu.

O mare parte a activității Klausner a dedicat-o criticii literare și filologice. S-a numărat printre cei ce au militat cu zel pentru folosirea limbii ebraice ca limbă vorbită, reamîndu-și cîvinte din surse străvechi și creînd cuvînte noi. A adoptat o poziție moderată atît față de inovatori cît și față de puriști.

Klausner era de părere că cultura ebraică trebuie să fie deschisă influențelor literaturii europene și a pledat pentru o sinteză a iudaismului cu umanismul. Totodată sublinia necesitatea implementării ideilor naționale cu cele universale în sfera literară și intelectuală.

În scrierile sale, și în mod deosebit în monumentală sa „Istorie a literaturii moderne ebraice”, Klausner scoate în evidență legătura dintre literatura ebraică și tendințele literaturii universale. Istoria sa constă în monografii separate, legate printr-o prezentare de ansamblu. Străduindu-se să realizeze o perspectivă istorică cronologică și obiectivă, el a dus studiul său pînă la anul 1880 (de la 1784) pentru a evita să se ocupe de literatura contemporană, în care era implicat. O mare atenție a acordat periodicizării, respingînd punctul de vedere că istoria literaturii moderne ebraice ar începe cu Moses Haim Luzzatto. După părerea sa,

ea începe cu literatura Haskalei, în Germania, în anul 1787. Punctul de plecare al acestei noi perioade era — după Klausner — evoluția politică și culturală a evreilor din Germania și Austria. Klausner și-a restrîns conceptul de literatură ebraică numai la genurile laice, neluînd în considerare literatura tradițională și hasidică. Pe de altă parte, s-a ocupat extensiv cu genurile literare, analizînd nu numai lucrările de beletristică ci și studiile și eseurile despre filozofie, istorie, etică și știință.

Unele dintre tezele lui Klausner privind influența literaturii universale sînt considerate de cercetători puncte de plecare pentru un studiu comparativ al literaturii ebraice moderne. Cercetările sale se bazează pe metode curente printre cercetătorii secolului al XIX-lea, ca Taine, care pune accentul pe influența elementelor timp, loc și caracter național asupra vieții spirituale și artistice și George Brandes, care dădea întîietate biografiei scriitorului ca factor determinant al personalității sale creatoare.

În pofida unor deficiențe metodologice și a faptului că în domeniul criticii literare s-au făcut de atunci mari progrese, opera lui Klausner ocupă un loc important în critica literară ebraică modernă.

Cercetările lui Klausner în domeniul limbii ebraice nu au fost o activitate abstractă ci una urmînd un țel practic, acela de a transforma ebraica într-o limbă vorbită, capabilă a face față cerințelor vieții moderne. Pentru a realiza acest obiectiv, Klausner a considerat necesar să studieze evoluția postbiblică a limbii ebraice.

CONGRESUL
INTERNĂTIONAL
DE MARKETING

Între 23 și 26 iunie a.c. s-a desfășurat la București Congresul internațional de marketing. Tematica acestei reuniuni, „Marketingul, necesitățile viitorului și cooperarea internațională”, a prilejuit abordarea unor probleme economice deosebit de actualitate. La manifestările de la București au participat personalități de seamă din domeniul marketingului, prognozei și cooperării internaționale, specialiști din cadrul diferitelor organisme ale O.N.U.

Paralel cu desfășurarea lucrărilor, au fost organizate expoziții de produse reprezentative ale economiei românești, standuri de carte, precum și alte acțiuni care au ilustrat contribuția tehnicilor de marketing în promovarea desfacerilor de mărfuri românești.

UN NOU OBIECTIV
ECONOMIC

Un nou și important obiectiv economic a intrat în producție la Combinatul de fire și fibre chimice din Săvinești. Este vorba de obținerea primelor cantități de produse la cea dintîi instalație din țară pentru realizarea firelor de rejon tip „covor tufting”.

Tehnologia fabricării acestui nou produs a fost elaborată de către specialiștii combinatului. Prin obținerea acestui nou produs se asigură o valorificare superioară a materiei prime și apar posibilitățile pentru diversificarea continuă a producției.

NOI PUNCTE TURISTICE

La 17 km de Craiova, în comuna Almăj, a fost amenajat un motel modern. La Bratovoiești, pe drumul spre Bechet, pe malul lacului Victoria, s-a amenajat o plajă cu aproape 1.000 locuri, un restaurant, chioșcuri pentru răcoritoare. Lacul constituie și un punct de atracție pentru pescari.

NOI TIPURI DE VAGOANE

Constructorii de vagoane din Arad au realizat în ultima perioadă noi tipuri de vagoane, cum sînt: vagonul platformă cu dispozitive reglabile pentru prinderea tuturor tipurilor de containere; vagonul cu acoperiș glisant; vagoane basculante și cu pereți rabatabili; vagoane frigorifice; vagoane de călători cu confort diferențiat; vagoane poștale și de transport de bagaje; vagoane-restaurant destinate traficului internațional. Numărul tipurilor de vagoane prevăzute a se asimila în acest an în fabricație se ridică la 27.

EXPOZIȚIE
INTERNĂTIONALĂ

În orașul belgan Gand a fost inaugurată o expoziție economică în cadrul căreia România este prezentă cu un stand înfățișînd aspecte din realizările economice și sociale. Vizitatorii au urmărit cu interes panourile și piesele expuse.

Din trecutul sefard

SEGOVIA

Segovia, oraș din vechea Castilie adăpostește locul de veci al cunoscutului cabalist din secolul al XIII-lea, Iacob Gikatila, ale cărui lucrări au fost folosite câteva secole mai târziu de cunoscutul ebraist neevreu Reuchlin, în disputele sale. În amintirea lui Gikatila, comunitatea evreiască din Segovia, cindva una din cele mai importante din Castilia, a înființat un centru de studiere a Cabalei, foarte frecventat la timpul său. Cartierul evreiesc se afla în centrul orașului, pe un teren aparținând catedralei. Cimitirul evreiesc era amplasat pe un loc numit azi Cuesta de los Hoyos. În oraș existau mai multe sinagogi, cea mai mare dintre ele, asemănătoare cu cea din Toledo (devenită mai târziu biserica Santa Maria de la Blanca) a fost confiscată în 1420 și a ars în 1899.

Cea mai mare prosperitate a cunoscut-o comunitatea din Segovia, ca de altfel mai toate comunitățile evreiești din Castilia, în secolul al XIII-lea. Ulterior, perioade de prigoane au alternat cu perioade mai liniștite. Rabi Samuel ibn Seneh Zarza descrie în introducerea cărții sale Mekor Haim, suferințele pe care le-a avut de îndurat obștea în războiul care a avut loc în 1366, între Pedro cel Crud și Henric de Trastámara.

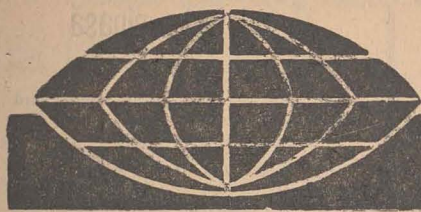
Pe la anul 1390 existau în Segovia 50 de evrei. Majoritatea erau meșteșugari — țesători, croitori, blănari, fierari, șelari, vopsitori dar și cițiva neguțatori, un medic și un matador.

Cînd în anul 1391 a început prigoana împotriva evreilor, regele se afla tocmai în acest oraș, de unde a dat dispoziția împotriva instigatorilor. În Segovia însă, autoritățile nu au fost în stare să protejeze pe evrei și, ca și în alte locuri, unii dintre ei au fost siliți să se convertească.

În anii care au urmat, comunitatea și-a revenit dar nu a mai atins niciodată bună-starea anterioară. Diferite documente ale epocii semnaleză că în 1409 regele Juan al II-lea a satisfăcut cererea kahal-ului din Segovia, scutindu-l de taxa alcabala, pe care o plătea pentru carne și vin. În 1412, același rege acordă mîndăstirii Santa Maria de la Merced din Segovia dreptul de a închiria o sinagogă cu toate accesoriile ei. Era o compensație pentru pămîntul care aparținuse mîndăstirii și pe care s-au stabilit evreii, în urma segregăției impuse între evrei și proaspeții conversos. În anul 1415 evreii din Segovia au fost acuzați de profanarea hostiei, acuzare cu urmări din cele mai funeste. Spre sfîrșitul secolului al XIV-lea, Segovia a devenit focarul de unde proveneau instigările și ațîțările împotriva evreilor din Spania.

Această campanie a atins apogeul cînd inchizițioul Fernando de Santo Domingo s-a stabilit la Segovia. El a scris introducerea unei cărți împotriva Talmudului, publicată aici.

La promulgarea decretului de expulzare a evreilor din Spania, în mai 1492, personalitățile marcante ale comunității erau Josef Caro, rabi Meir Melamed, Abraham Seneor și vestitul erudit Isaac Abrabanel. O parte a comunității se refugiă în Italia. Printre aceștia se afla și Abrabanel. O altă parte a comunității a plecat în Portugalia, împreună cu ultimul rabin al Segoviei, Simeon Maimi. Acesta a murit de moarte de martir, în anul 1498.

meridionale

CELE MAI VECHI IZVOARE ALE COMUNITĂȚII
EVREIEȘTI DIN ROMA

Istoria comunității evreiești din Italia și din Roma în special constituie un capitol important din istoria Diasporei, dacă ar fi să ne referim numai la faptul că existența ei datează de 21 de secole. Într-adevăr, evreii au trăit acolo fără întrerupere din timpul Macabeilor.

Activitatea comercială desfășurată în antichitate în regiunea Mării Mediterane a făcut probabil ca unii evrei să ajungă în Italia în mod individual. Fapt cert și istoricește dovedit este că în anul 161 înaintea erei actuale, Iehuda Macabeu a trimis la Roma pe Iason ben Eleazar și pe Eupolemus ben Iohanon cu misiunea de a încheia un tratat cu senatul roman. Cincisprezece ani mai târziu, frațele lui Iehuda, Ionatan a trimis în același scop o altă delegație. După cucerirea Iudeii de către Pompei în anul 63 (i.e.n.) timp de secole ea a făcut parte din imperiul roman. Prinșii din război au fost duși la Roma ca sclavi, majoritatea fiind eliberați după un oarecare timp. Iulius Cezar, care a considerat că evreii reprezintă un element de coeziune în imperiul roman, le-a acordat unele înlesniri care să le permită să-și îndeplinească obligațiile religioase. Aceste măsuri au fost ulterior menținute de majoritatea împăraților romani. Sub Augustus, numărul evreilor din Roma a crescut. Acest lucru rezultă și din faptul că la moartea lui Herodes, în anul 4 înaintea erei noastre, opt mii de evrei originari din Roma s-au alăturat delegației din Iudeea, venită să ceară senatului roman abolirea dinastiei herodiene.

La începutul erei actuale, două grupuri de sclavi evrei, eliberați de către împărații Agrippa și Augustus, au construit două sinagogi, cărora le-au dat numele acestora. În anul 19, în timpul domniei lui Tiberius, un demnitar al acestuia, Sejanus, a deportat 4000 de tineri evrei în Sardinia. Această măsură, care făcea parte din politica lui Sejanus de suprimare a cultelor orientale, a fost însoțită de un edict ca toți ceilalți evrei să renunțe la practicile lor religioase sau să părăsească

Italia. Probabil că aceste măsuri au fost luate fără știința împăratului, căci ele au fost abrogate de Tiberius.

Comunitatea evreiască din Roma a crescut simțitor după distrugerea templului din Ierusalim, cînd mulți dintre prizonierii lui Titus au fost aduși în Italia. După cum menționează unele documente, numai la Roma au fost aduși 1500 iar în Apulia 5000.

Unele din cele mai vechi familii evreiești din Roma, ca de pildă Rossi, de Vecchi, de Pomis, Piatelli, Anau susțin, și probabil nu fără motiv, că strămoșii lor s-au stabilit în oraș în acea perioadă. În a doua jumătate a primului secol, comunitatea ajunsese la un grad înalt de organizare, avînd instituții proprii. Cînd o delegație din Iudeea, condusă de patriarhul Gamaliel II, a vizitat Roma în anul 95, comunitatea era păstorită de rabinul Theudas. Mai târziu a luat ființă o școală superioară de învățămînt religios, condusă de Matiah ben Heres.

La Roma existau mai multe comunități, fiecare cu sinagoga ei, membrii ei fiind fie de aceeași profesie, fie originari din același loc, sau locuind în același cartier. În acea perioadă au existat la Roma 12 sinagogi.

Numărul evreilor aflați în decursul primului secol în Italia a fost apreciat la 50 000, dintre care jumătate cu domiciliul la Roma sau în jurul ei. Prezența lor e menționată în lucrările poetilor și epigramiștilor romani Juvenal și Martial. În general ei aveau înțelebnici modeste, erau croitori, tapițeri, cărbunari, măcelari, neguțatori dar se aflau printre ei și actori, poeți, pictori etc.

În cele șase catacombe folosite de evrei în acea perioadă pentru a-și îngropa morții, s-au găsit circa 500 de inscripții cuprinzînd numeroase informații despre viața comunității. E de menționat că majoritatea acestor inscripții sînt scrise în limba greacă, de fapt *lingua franca* (un amestec de italiană, greacă, arabă, spaniolă, turcă și franceză) folosită de evreii din Roma.

Marsilia: file dintr-o cronică

Cele mai vechi mărturii despre prezența unor evrei în Marsilia datează din secolul al VI-lea. În anul 574, cînd evreii din Clermont-Ferrand au fost izgoniți de episcopul Avitus, ei au găsit la Marsilia o comunitate care a putut să le dea ajutor. În anul 591 episcopul Theodor al Marsiliei a semnat un edict prin care evreii erau siliți să se convertească și doar intervenția papei Grigore I i-a salvat.

Deși nu s-au păstrat documente despre aceasta, se pare că în tot cursul Evului Mediu comunitatea evreiască a continuat să existe în acest oraș portuar. O dovadă în acest sens o constituie unele nume date locurilor din regiune. Astfel, la sfîrșitul secolului al X-lea apare denumirea de *Valle judaica* dată unei regiuni de cîmpii și vii din apropiere, iar în secolul al XI-lea o stradă era denumită *Rua judaica*.

În secolul al XII-lea orașul a fost împărțit în două: partea de sus a Marsiliei a revenit în jurisdicția episcopului iar cea de jos unui viconte. Cu această ocazie

și comunitatea evreiască a fost împărțită. Aceasta era situația evreilor în timpul cînd a trecut pe aici celebrul călător din secolul al XII-lea, Benjamin de Tudela. Acesta notează că școlile tradiționale și învățății evrei se aflau în orașul de sus. În partea de jos, la mare, se aflau reședințele comercianților. Încă de pe atunci, nave comerciale se îndreptau din portul Marsilia spre toate colțurile Mării Mediterane: Egipt, Africa de nord, Spania, Italia.

În anul 1257 le-a fost acordată și evreilor cetățenia orașului, deși nu fără unele restricții: Printre altele, evreii nu aveau voie să lucreze în perioada sărbătorilor creștine și să depună mărturie la tribunal contra unui neevreu. La mijlocul secolului al XIV-lea, cele două comunități din oraș s-au unit, avînd trei sinagogi, școli, o baie rituală etc.

Atenția călătorului Benjamin de Tudela este reținută în primul rînd de intensa activitate spirituală din oraș; ei numește Marsilia „Oraș de învățați și cărturari”. Printre personalitățile pe care le-a cu-

În timpul lui Vespasian, tributul voluntar de jumătate de șekel pe care creștinii din Diaspora continuau să-l trimită templului din Ierusalim a fost interzis și transformat în așa-numitul „tribut evreiesc”, *Fiscus Judaicus*, vărsat în visteria publică.

Se pare că răcoala care a izbucnit în Iudeea în timpul domniei lui Traian și Adrian și a culminat cu eroica luptă a lui Bar Kohba, nu a afectat prea mult situația evreilor din Italia. Antonius Pius, Caracala, Alexander Severus și alți împărați au arătat bunăvoință față de evrei. Cînd, în anul 212, Caracala a dat un edict prin care toți libertii din imperiu erau declarați cetățeni romani, evreii au fost și ei printre beneficiarii.

În secolul al IV-lea, după ce împărații romani au adoptat creștinismul, situația evreilor s-a înrăutățit. După distrugerea tuturor templelor păgîne, de către mulțimea fanatică, au venit la rînd sinagogile. Multe din ele au fost arse pînă în temelii. Același lucru s-a petrecut sub Theodorici (493—526), ca o reacție la faptul că niște sclavi au fost pedeșiți pentru uciderea stăpînului lor evreu. Cînd Roma a fost cucerită de către vandali, unele obiecte ale templului din Ierusalim, păstrate ca trofee în templul lui Jupiter, au fost luate de aceștia și transportate în Africa.

După căderea imperiului roman de apus, episcopul Romei, papa a devenit forța dominantă în fostul oraș imperial și în împrejurimile lui. De la această dată, timp de 1400 de ani istoria evreilor din Roma reflectă atitudinea papală față de ei. Interesant e că în toată această perioadă măsurile antievreiești inițiate de papi care s-au succedat, au fost aplicate la Roma cu mai puțină strictețe decît în alte părți iar pe de altă parte, măsurile de ocrotire a lor au fost mai mult respectate. Trăsătura dominantă a comportării papale a fost tratată de papa Grigore I cel Mare (590—604) care a proclamat că pe de o parte evreii nu trebuie să depășească drepturile acordate prin lege dar nici nu trebuie să li se conteste dreptul de a avea sinagogi proprii și de a practica ritualul lor religios. Această perioadă este începutul renașterii culturii ebraice în rîndurile evreilor din Italia, care avea să atingă apogeul în secolele următoare.

noscute în cursul vizitei sale se numără Isaac ben Abba Mari, comentator și autor de cărți de rugăciune, învățății familiei Ibn Tibon, Nissim ben Moses, autorul unui comentariu la Pentateuch intitulat *Sefer ha-Nissim*. În anul 1294 s-a născut aici Samuel ben Judah, cunoscut sub numele de Miles Bonjudas, care a tradus mai multe lucrări filozofice și științifice din arabă în ebraică. În secolul al XIV-lea se remarcă Judah ben David, talmudist și medic, care apoi a părăsit Marsilia, stabilindu-se în Italia.

În secolul al XIV-lea, evreii din oraș aveau o poziție într-atît de respectată, încît le-a fost recunoscut dreptul de a-și păstra religia și obiceiurile proprii. Astfel, deși locul pentru comerțul cu fîna era pe podul orașului, o ordonanță municipală din 1359 i-a autorizat pe evrei să comercializeze fîna pentru *mafot* în cartierul evreiesc. În 1363, un edict prin care cetățenii orașului erau obligați să mătore strada din fața casei sîmbăta, permite evreilor să facă acest lucru vineri, pentru a nu încălca Șabatul.

Ocupația principală a evreilor a fost

(Continuare în pag. a IV-a)

CARNET

IOSEF

Ar fi fost nevoie de multă imaginație spre a închipui o existență mai prozaică decât a sa, a lui Iosef, cel cu taraba de legume și zarzavaturi din piața halei. Primăvara, iarna, vara — ca să nu mai vorbim de toamna cea îmbelșugată — era acolo, cu toate roadele pământului. Îl știau gospodinele din cartierul nevoiașilor ce țirguiau de la el un kil-două de cartofi, unul de fasole, pentru mesele lor sârmane din zilele săptămânii și cite o legătură de mărar și pătrunjel pe deasupra vineri, menite să sporească gustul supei de simbătă. Îl știau pe nume („domnu' Iosif”) cucoanele celor doi-trei medici, care luau de la el, pe alese, trifandale la începutul sezonului, iar toamna conopide mari și albe, imenși bulgări de zăpadă vegetală. Îl știau fărâșii ce veneau din sate îndepărtate să cumpere de la „domn' Iosub” arpagic, sămînța de ridiche și celelalte. Numai de la el, căci aveau încredere deplină în domnu' Iosub, știau că pentru nimic în lume nu le-ar fi vîndut un singur bob de care să nu fie sigur că va încolți și da rod ales.

Înalt, blond, aproape spin, cu o nesfîrșită blîndețe în vorbă și întreg fel de-a fi, avea ceva feminin, ce contrasta și cu ocupația și cu mediul în care o exercita. Piața, cu veșnica ei zarvă, cu oameni care țipa, înjură, se agită și deseori se imbrinesc... Și în această forțată neîntreruptă, el, Iosef, înalt, blond, nicidecum ieșindu-și din liniștea sa egală, cu vorba aproape sfoasă...

Nu știu, poate aceste trăsături ale firii sale, poate nevoia de a cunoaște scrierile sfinte, pe care nu și-o putea satisface din pricina puținei sale științe, l-au apropiat de Tzeena Ureena, cartea aceea simplă, în idy, în care Biblia e povestită pe înțelesul femellor. O citea cu glas tare, cu năvă evlavie, în după amiezile de simbătă, în toate după amiezile de simbătă ale anului... Pufin îi păsa de zîmbetul ușor ironic al cumnaților și al enoriașilor din Sinagoga merarilor, unde-și făcea rugăciunea. Firește, ei erau versați în textele Torei, ei nu aveau nevoie de versiunea ei popularizată... Pentru el, însă Tzeena Ureena însemna ceasul dulce al odihnei de simbătă și al desfătării spiritului...

O existență prozaică, fără nimic deosebit. Așa gîndea lumea despre Iosef, blindul vînzător de morcovi, felină, cartofi și celelalte... Și greșea. Din superficialitate. Din neștiință. Din prea mare grabă. Din aceste motive, și poate din încălțate în plus, aproape nimeni nu știa — iar acei care știuseră cîndva uitaseră de mult — că în tinerețe, pe la începutul acestui veac atât de frîmîntat, Iosef, mînat de sărăcie și mizerie, o pornise pe jos, împreună cu alți bărbai, mai tineri sau mai vîrstnici ca el, din țîrgul în care văzuse lumina zilei... Pe jos — încotro? Spre America, unde auzise și el, ca și ceilalți, că e loc pentru cei hotărîți să cîștige prin muncă cinstiță o piine, să-și facă un rost... E o poveste lungă cum a străbătut zile și săptămîni, orașe, țîrguri și sate, dormind sub cerul deschis, hrînindu-se din mila oamenilor de suflet. Cum a ajuns la Hamburg, portul acela imens unde oamenii mîsuna ca furnicile, cum după alte săptămîni fierbinți de foame și așteptare, a fost înghesuit cu multe alte sute de ființe omenești pe un vapor, cum a străbătut nesfîrșitul oceanului, cum au fost mînași aproape ca vitele să coboare mai repede, cit mai repede, căci au ajuns la destinație... Unde? La cine? Ce să facă acum? Ce? Ne-ar lua prea multă vreme să povestim sau să răspundem la aceste întrebări și la încă atîtea altele ce li se puneau, înspîmîntați și derutați, bărbuțat acesta sfoș, venit din altă lume... Tot așa despre anii lungi de muncă neagră, pînă să-și facă un rost cît de mic, un cotlon în care să se poată retrage la ceasul cînd întinericul cobora asupra imensului cazan clocotitor al orașului american.

Lăsase în țîrgul său de baștină o mamă care-l iubea, care se topea de dorul său și care punea să i se scrie — ea nu știa, evident, să fină pana în mînă — că nu poate închide ochii pînă nu-l vede iar acasă, la rostul său. Căci ce viață și ce rost poate avea acolo, între străni, peste mări și țări? Și omul acesta greoi și domol a dat ascultare chemării ce-i venea tot mai insistent de acasă. A lăsat toate balță și a urcat din nou puntea unui vapor, făcînd de astădată drumul în sens invers...

A ajuns cu puțin înainte de izbucnirea primului război mondial. Cînd au sunat gănelul la oraș și au bătut clopotele la sate, a pornit-o și el, împreună cu cei de-o vîrstă și mai tineri și mai puțin tineri, spre cîmpul de luptă. Într-un serin din oada de culcare a păstrat pînă la moarte baretele și brevelul în care erau enumerate bătuțiile la care a luat parte. Într-una din acestea, unitatea s-a pomenit încercuțată și au căzut cu toții, soldați și ofițeri, în prizonierat. Au fost duși într-un lagăr, undeva la capătul fostului imperiu german și o iarnă întreagă i-au fiut în niște șanțuri în care apa curgea șuvoi. A cunoscut toată mizeria vieții de captiv — foamea, păduchii, dizenteria... Oamenii piereau ca muștele cînd dă primul îngheț. El, Iosef, a avut zile. Nu l-au doborât nici foamea, nici corbeziile, nici dizenteria. A scăpat cu viață chiar și cînd a căzut de tifos... Alții, mult mai zăbraveni s-au prăpădit, el a rezistat. Cine ar fi crezut?

Într-o zi, cei care mai erau în viață în lagăr au fost aliniați și în fața frontului un ofițer mărunt, îndesat și cu o mustață imensă, răsucită, a răcnit în nemțește că aceia care îi pricep graiul să facă trei pași înainte. Tare pe idișul său de acasă, Iosef a ieșit în fața frontului. A devenit dolmetscher, un soi de om de legătură între prizonieri și acei ce-l comandau și păzeau. Așa a început să capete, din cînd în cînd, o piine în plus, pe care o tăia de fiecare dată în felii ca hîrtia, să ajungă la cit mai mulți. Cine gustă din asemenea piine nu o uită nici de-ar trăi și o sută de ani. Nu-i de mirare, deci, că în zi de țîrg, nu odată se oprea la tarabă cite un fărăn acum cărunț și zîmbind amintirii rostea cu vorba sa fărănătată: „Mă recunoști, domnu' Iosub? În 917 într-o seară, în lagărul acela nemțesc...”

Apoi vorba aluneca către cele de acum, despre semănături, despre copii și cite altele, căci, nu-i așa, nimeni nu poate trăi numai cu trecutul...

...Mai înainte ca omătul să elibereze din strînsoarea sa albă ogorul, fărâșii veneau la țîrg, la domnu' Iosub, să-și procure semîntețe trebuitoare. Era pentru ei o chestiune de mare însemnătate ce anume bagă în pămînt, de acest lucru depindea întreg rodul trudei lor, hrana lor și a neamurilor, de aceea se cuvenea să fie cu cea mai mare băgare de seamă. Iar în domnu' Iosub aveau încrederea cea mai deplină. Într-o viață de om nu s-a întîmplat să le-o fi înșelat, fie și din nebagare de seamă, nici măcar o singură dată. Căci el știa despre ce e vorba și nu lăsa lucrurile la voia întîmplării. Pe un petic de pămînt lîngă casă, cu mina lui încerca fiecare soi, mai înainte de a-l vinde fărâșilor. Numai după ce se încredința că sămînța e de prima calitate o punea în vînzare. Căci el știa cu cită sudoare e udată fiecare plantă din grădina fărânului...

A murit de cancer, în '943, în involburarea cumplită a celui de-al doilea război mondial. L-au înșoșit pînă la locul de veci cîțiva bătrîni din vecini. Cei tineri, printre care și doi feciori ai săi, erau departe de casă, în detașamentele de muncă. Printre cei care au zvrîrit în mormînt cite un pumn de fărînă s-au aflat și vreo doi fărâni, ce s-au nimerit în cea zi la oraș. Ceilalți au aflat mai tîrziu că domnu' Iosub s-a sfîrșit și l-au pomenit de bine în tînda lor, la țară.

VICTOR RUSU

O îndatorire pioasă

(Urmare din pag. I-a)

fie el bogat sau sărac, să nu rămîină fără îngrijirea necesară.

Asociațiile își asigurau fonduri din diferite surse: în primul rînd, acei care doreau să facă parte dintr-o asociație trebuiau să plătească o taxă de înscriere și taxa de membru, care se aduna de obicei vînzarea. Asociațiile administrau uneori moșteniri, investeau fondurile în proprietăți și distribuiau veniturile și altor organizații de asistență. În afară de aceasta, din unele venituri ale comunității (de exemplu taxa pentru carne) se atribuia un procent acestor organizații. Uneori, asociațiile bikur holim exercitau o influență puternică asupra comunității. Adesea ele procurau masă și dormit unor nevoiași în trecere prin localitate, patronau celebrarea unor circumcizii, dădeau ajutorul necesar la naștere ș.a. Ele vegheau de asemenea asupra medicilor locali, care erau scutiți de taxe comunale, în baza serviciilor pe care le făceau săraacilor. Conducerea asociațiilor erau alese de membrii lor, la fel ca și conducerea comunităților.

În secolul al XVIII-lea au început să apară și asociații de femei, numite de obicei nasim tdkanot (femei pioase), care făceau munca de soră, vizitau femeile bolnave sau lăuze, pronunțau rugăciuni, coseau giulgiuri și asigurau pregătirea rituală a decedatelor. Pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, comunitățile au început să construiască spitale proprii, unde membrii lor aflau îngrijire medicală într-un cadru tradițional.

Marsilia

(Urmare din pag. a III-a)

pe atunci comerțul, atît cel maritim cu Spania, cît și cel intern, în oraș. Se pare că evreii au introdus în Marsilia industria săpunului, după cum arată numele de Sabonarius, ce-l purtau unii evrei din oraș.

În anul 1423, cînd orașul a fost cucerit de trupele aragoneze, evreii au avut mult de suferit. În 1485 întreaga regiune Provence a fost alipită Franței. Ca de atîtea ori, comunitatea evreiască a avut de suferit de pe urma frîmîntărilor și a perioadelor de instabilitate.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea s-a format din nou, pentru scurtă vreme, o comunitate evreiască. Ca urmare a edictului din 1669 al regelui Ludovic al XIV-lea de a acorda scutire de taxe pentru comercianții din portul Marsilia, s-au stabilit în oraș primele familii evreiești, după mai bine de două secole. Din păcate, perioada de liniște a fost de scurtă durată. În anul 1682 a fost dat un nou edict de expulzare.

Abia un secol mai tîrziu, firul tradiției acestei comunități a putut fi reînnoțat. Astăzi, Marsilia este a treia comunitate evreiască din Europa occidentală, în ceea ce privește numărul membrilor. În prezent la Marsilia trăiesc 65.000 de evrei.

Serbarea Talmud Torei din Dorohoi

În ziua de 16 iunie a.c. la sinagoga din Dorohoi a avut loc serbarea cursului de Talmud Toră. Corul, dirijat de d. I. Gottescu, a executat un bogat și reușit program de cîntece religioase.

În numele comitetului comunității, d-nii rabin Pincas Wasserman și Elias Rohrlach, secretar, au felicitat pe coranți.

Dl. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor din București a transmis salutul adresat de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen cursanților și enoriașilor din Dorohoi. În continuare, d-sa a vorbit despre însemnătatea învățaturii în concepția mozaică.

Jean Hefter

La 20 iunie a încetat din viață, la București, în vîrstă de 87 de ani, ziaristul Jean Hefter.

Pe lîngă bogata activitate ca director de ziare, redactor, colaborator, traducător, Jean Hefter s-a făcut cunoscut și apreciat ca unul din conducătorii Spitalului israelit din Iași, apoi ca secretar, vreme îndelungată, al Comunității evreilor din Iași, așa cum a reieșit și din evocarea pe care revista noastră (al cărei colaborator a fost, a publicat-o în numărul de la 15 martie a.c.

A fost înhumat la cimitirul evreiesc din Șoseaua Giurgiului, alături de soția sa, care l-a secondat cu cinste în activitatea publică.

Ultimul omagiu i-a fost adus de d. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor din București, de ziaristul Em. Serghie și de preotul Iosif Tîncocă din Iași.

Israel Bar-Avy (Wertenstein)

Din Ierusalim primim știrea încetării din viață a istoriografului și publicistului Israel Bar Avy (Doré Wertenstein), în vîrstă de 59 ani, „unul din cei mai strălucitori și fideli învățați ai lui Moses Schwarzfild, așa spune chiar: singurul care a asimilat și a dezvoltat experiența sa plida bătrînului publicist” (Eugen Relgis).

Născut la Rimnicu-Sărat, în 1915, s-a stabilit la București. A fost secretar de redacție al gazetei Egalitatea a lui M. Schwarzfild, sub influența căruia s-a dedicat istoriografiei evreilor din România. În afară de Egalitatea a colaborat la Curierul israelit, Adam, Sănătatea, Tribuna evreiască, Renașterea, Știri din lumea evreiască, Gazeta evreiască etc.

În Israel a continuat să se ocupe de istoria evreilor din România, conducînd la Ierusalim cenealul Menora. A fost redactorul revistelor în limba română Menora și Caiete pentru literatură și istoriografie, al buletinului Pagini de istorie evreiască. În cadrul cenealului a publicat 139 de lucrări de istoriografie și de literatură, ale sale și ale altora. Printre principalele sale lucrări amintim: Familia Schwarzfild; Emigrările anului 1900; Evreii în lumina conferințelor și tratatelor de pace; monografiile despre diferiți scriitori și publiciști.

A lucrat pînă în ultimele zile, „cu sirguință de furnică și cu abnegație de slujitor al colectivității evreo-române, atît al celei din Republica Socialistă România cît și al celei stabilite în Israel”.

DECESE

În perioada 10—23 iunie 1974, în cimitirul Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Moscovici Maria (67 ani), str. Frumoasă Nr. 4; Israelituan Ioil (71), Sf. Ștefan 14; Nathan Manole (74), Clucea 6; Beraru Clotilda (65), Calea Griviței 222; ZviBel Marcu (64), Galați 18; Castner Eva (60), Sf. Apostoli 82; Gavrilescu Paul (75), Splaiul Unirii 42; Stoleru Calman (75), Drumul Taberei 57; Lupu Kurt Avram (80), Barbu Delavrancea; Munteanu Anicuța (75), Israel; Volbură Radu (74), Bd. Dimitrov 131; Teiler Jana (71), Braler Rîca (84), Moise Nicoură 38; Barot Prima (86), Calea Călarăși; Iaroslavl Beila (73), Sălaj 10; Marcu David (80), Vasile Conta 3; Ghefner Sergiu (50), Satu Mare; Litmanovici Beila (77), Cazarmii 91; Blimis Itic (69), Bd. 1 Mai 114; Hailștein Sara (69), Ion Mălorescu 44; Hefter Jean (87), Mircea Vodă 49; Weintraub Saul (68), Vasile Cîrlova 3.

Adinc îndurerate familiile S. Marcovici și D. Bratu anunță cu nespūsă durere încetarea din viață, după o lungă și grea suferință, a scumpilor lor soții, mamă și bunică

MARIA MARCOVICI (CICEA)
din Ștefănești.

Comunitatea evreilor din Piatra Neamț anunță încetarea din viață a lui

LEON NEMTEANU

fost mulți ani secretar al comunității și efor principal al sinagogii Hawira din strada Bicazului.

Îi vom păstra vie amintirea.

Oneg Șabat la București

Un minunat Oneg Șabat — masă tradițională sârbătorească — a avut loc vineri seara, 14 iunie a.c., în sala de festivități a restaurantului ritual al F.C.E. În acest fel obștea a celebrat încheierea perioadei de studii la Talmud Tora și cursurile de ebraică.

În jurul meselor frumos împodobite au luat loc cursanții și profesorii lor. La locurile de onoare se aflau Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen, ceilalți conducători ai Federației și ai Comunității evreilor din București. Se aflau, de asemenea, distinse personalități din străinătate, printre care: d-na și d. Sergiu Comissiona; d-na și d. Meierhoff, fruntași ai vieții evreiești din Baltimore — S.U.A.; d-na și d. Pugacz din Elveția; delegația „Joint”, alcătuită din d-na și d. dr. Alex. Gonik și Moses Levine.

Masa a decurs într-o atmosferă de elevație și bucurie. Corul cursurilor de Talmud Tora, dirijat cu talent și dăruire de Vladimir Scolnik, el însuși cursant, a executat un program de cîntece și imnuri religioase, stîrînd admirația tuturor.

Dl. Marcel Bădescu, răspunzătorul cursurilor, a prezentat Eminenței Sale o informare despre felul cum s-a desfășurat studiul în acest an la cursurile de Talmud Tora și de ebraică, evidențiindu-i pe cei mai studioși.

Eminența Sa d. Șef rabin a felicitat călduros pe cursanți și pe profesorii lor, insistînd asupra locului deosebit de important pe care-l ocupă studiul, învățătura noastră sacră, atît în viața fiecărui credincios cit și în cea a obștei.

Vizita unei delegații a „Joint” — ului

Între 10—21 iunie a.c. obștea noastră a primit vizita unei delegații a „Joint”-ului, alcătuită din d. dr. Alex. Gonik, medicul șef al direcției de asistență medicală, cu soția și d. Moses Levine, din direcția europeană a organizației.

Oaspeții au vizitat așezămintele de asistență medicală ale F.C.E., căminele noastre de bătrîni, secția medicală etc. În zilele de 12—13 iunie au vizitat comunitățile din Arad și Timișoara unde au putut cunoaște la fața locului activitatea de asistență a enoriașilor bătrîni și bolnavi.

Vineri seara, 14 iunie, au luat parte la serviciul divin de Kabalet Șabat de la Templul coral, fiind salutați, în predica rostită, de către Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Au luat, de asemenea, parte la masa de Oneg Șabat, de la restaurantul ritual al Federației.

Delegația a purtt convorbiri cu Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele F.C.E., asupra aspectelor concrete ale conlucrării dintre „Joint” și Federație pe tărîmul asistenței sociale și medicale a coreligionarilor bătrîni și bolnavi.

Recepție în cinstea dirijorului Sergiu Comissiona

În ziua de 15 iunie a.c. Federația Comunităților Evreiești a oferit o recepție în cinstea d-nei și d-lui Sergiu Comissiona. Au participat d-na și d. Șef rabin dr. Moses Rosen, ceilalți conducători ai Federației și Comunității evreilor din București, distinși intelectuali, fruntași ai obștei.

În cuvîntul de salut, Eminența Sa și-a exprimat bucuria de a saluta în aceeași sală unde cu numai cîteva luni în urmă a întîmpinat pe Yehudi Menuhin și Hephtzibah Menuhim, pe un alt strălucit muzician. De data aceasta este vorba de un vlăstar al obștei bucureștene, pe care nici o clipă nu a uitat-o, de care se simte atașat prin mîi de fire. Dirijorul celebru de azi a crescut într-o familie bucureșteană atașată de tradiție, de obște, tatăl său, ca de altfel și al soției sale, fiind enoriași de vază ai templului. Sergiu Comissiona aparține generației a cărei adolescență a coincis cu anii teribili ai fascismului și războiului. Asemeni tuturor elevilor evrei izgoniți de la școli prin efectul legislației rasiste, și-a putut continua studiile la liceul comunității, „Cultura”, unde a avut printre profesori pe d. Șef rabin dr. Moses Rosen, pe maestrul Haim Schwartzman ș.a.

O coincidență fericită a făcut ca în această zi artistul să-și sârbătorească ziua de naștere, după ce cu puțin timp înainte soții Comissiona și-au celebrat nunta de argint. Relevînd aceste fericite evenimente, Eminența Sa, care i-a cununat acum 25 de ani, și-a reînnoit binecuvîntarea sacerdotală și... invitația ca nunta

de aur s-o celebreze de asemenea la București.

Adînc mișcat de prețuirea și dragostea ce i-au fost arătate, Sergiu Comissiona a arătat că nici o clipă nu a uitat și nu uită țara în care s-a născut, obștea care l-a crescut și educat cu atîta devotament. „Profesorul meu de یداistica, tinărul pe atunci dr. Moses Rosen — a spus printre altele vorbitorul — a știut să-mi însușească interes și respect pentru valorile noastre spirituale, pentru cultura noastră străveche... De la profesorul meu de muzică, Haim Schwartzman, am dobîndit nu numai cunoștințe ci și pasiunea pentru artă. Căsnicia noastră fericită a fost binecuvîntată de Eminența Sa... Sint trăiri ce nu se uită, ce nu se pot uita...”

Dirijorul și-a exprimat recunoștința sa și a soției sale pentru primirea plină de dragoste ce i s-a făcut, satisfacția de a-și fi revăzut locurile natale, obștea, în care a putut constata că pulsează o autentică viață evreiască, adresînd un respectuos omagiu conducătorului ei spiritual, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

CASELE DE ODIHNĂ F.C.E.

Și în acest an casele de odihnă ale Federației Comunităților Evreiești și-au deschis porțile pentru sezonul de vară. Deservenții culturii, conducătorii de temple și sinagogi, funcționarii Federației și ai comunităților au astfel posibilitatea să-și petreacă perioada de odihnă în condiții optime, într-un cadru tradițional, cu respectarea tuturor prescripțiilor noastre religioase.

În preajma începerii sezonului de vară vilele Federației de la Eforie Nord, Borsec și Cristian-Brașov au fost renovate, luîndu-se toate măsurile pentru buna lor funcționare.

Vila de la Cristian și-a început activitatea la 15 iunie. Oaspeții primei serii au fost pensionarii căminelor de bătrîni ai Federației, care în acest fel s-au bucurat și ei de frumusețile și ozonul munților. A fost și aceasta o expresie a grijei pe care Eminența Sa d. Șef rabin și întreaga conducere a Federației o poartă bătrînilor obștei.

La 1 iulie a început sezonul la vilele de la Eforie Nord și Borsec.

În toate cele trei case de odihnă se oficiază zilnic servicii divine, vineri seara se celebrează Oneg Șabat, alimentația este strict kașer.

ACUM 90 DE ANI

● LA 15 Iunie a reapărut, în București, în limba idiș, gazeta Die Wahrheit (Adevărul), sub redacțiunea d-lui Israel Margulius. Mai apărea atunci o gazetă în limba idiș, Hajoetz.

● DIN PODUL TURCULUI se vestește moartea lui Benjamin H. Weinger în vîrstă de 56 ani, „cunoscut ca un filantrop”. „Moartea sa a produs vii regrete între toți orașenii, fără deosebire de rang sau credință și fiecare se grăbea a-i da ultima dovadă de stimă și iubire, ce cu drepti o meritase; căci totdeauna era de o bunătate și o onestie exemplare”.

Ai crede, după cele de mai sus, că marele filantrop era dublat (dacă nu chiar precedat) de un mare bogătaş! Nicidecum: era vorba de un meseriaș (nu se precizează ce meserie practica): trei zile pe săptămînă lucra cu bani, celelalte trei zile lucra gratuit pentru cei care nu puteau plăti, indiferent de neam și de credință!

● PENTRU A VENI în ajutorul școlii Podul Roșu din Iași, s-a hotărît ca toate donațiile din sinagogi, în zilele de Șavuot, să-i fie transmise. Școala a fost înființată de Iacob și Fanny Neuschotz, și numără 100 elevi neplatnici și 40 platnici a cite 2—3 lei pe lună, sumă destul de neînsemnată față de cheltuielile ce le are școala. Director a fost numit domnul M. Scherzer care e și dirigentul casei de orfanii „I. și F. Neuschotz”.

● COMITETUL azilului Elisabetheu din București a trimis gazetei Fraternitatea spre publicare, următoarea listă de donațiuni primite: Fanny Istecescu, 2 oca zahăr;

APRIL 21 - 31

FRATERNITATEA

APARAT ODITAT PE SEPTEMANA

1. ...	2. ...	3. ...	4. ...
5. ...	6. ...	7. ...	8. ...
9. ...	10. ...	11. ...	12. ...

Marcu Popper, un clopot de poartă; Florentina Halpern — Galați, de fiecare bătrîn și bătrînă din azil cite 1 litră cafea, 1 litră zahăr și 50 bani; Moses Israelovici, 2 butelii vin vechi austriac; M. E. Gaster, o masă pentru toți pensionarii azilului; Matilde Breyer (de ziua nasterii fiicei sale mai mici), asemenea o masă; Schönberg, vase de bucatărie; Ch. I. Rosenzweig, 1 oca zahăr; Caterina Littmann, 20 vase de bucatărie; Abraham Einstein oferă pe tot anul carne pentru azil, cu o reducere de 30 bani la oca față de prețul zilei.

● ZIARELE DIN BUCUREȘTI (Românul, România liberă, Bukarester Tageblatt din 8—9 iunie) scriînd despre recentele examene de la Conservatoriu evidențiază succesul deosebit obținut de doi studenți: d-ra Fanchette Vermont și d-nul Papadopol. „În anul al treilea n-a fost decît o elevă, domnișoara Fanchette Vermont, binecunoscută publicului”. În „Fedra” și „Macbeth” a dovedit că nu mai este elevă, este

artistă. „Îi dorim tot atîta succes cit și domnișoarei Agatha Bărescu pe ale cărei urme pășește”.

● ÎN DORHOI s-a aprins sinagoga de lemn, veche de o sută de ani. Îndată ce au sosit pompierii, șeful lor, d-nul Milus, a poruncit ostașilor să procedeze cu multă băgare de seamă, „fiind vorba de un lăcaș al lui Dumnezeu”. Drept urmare, deși sinagoga e în întregime din lemn, ea a rămas aproape intactă. A ars numai o bucată din acoperiș care s-a și dres repede.

● LA CRAIOVA, în colecția „Biblioteca cărților populare” a apărut „Practica și apropourile lui Cilibi

Moise, vestitul în Țara Românească” adunate și aranjate după materii și precedate de o biografie, de Schwarzfeld. Este prima ediție din cele publicate de M. Schwarzfeld.

● LA IAȘI a apărut, în limba ebraică, primul volum din cele patru, Sefer Etz Hadaat (Cartea Pomul cunoașterii), de Israel Ornstein (cu locuința în strada Sărării).

● DIN BRĂILA se anunță că farmacistul Maurice Kästenbaum a renovat vechea farmacie „La Aquila Română” din Piața Sf. Arhanghel și a asortat-o cu toate medicamentele și specialitățile străine, precum și cu ape minerale de tot felul, „astfel că sint pus în plăcută pozițiune de a putea servi onor. Public cu toată acuratețea și promptitudinea demnă branșei noastre”.

● ÎN COMISIA DE BACALAUREAT din această sesiune a fost numit și domnul dr. David Emanuel, profesor de matematici la Universitatea din București.

● COMUNITATEA DIN BUZĂU a redeschis școala de băieți, care o vreme n-a funcționat. Printre îmbunătățirile aduse, se numără și predarea Bibliei tradusă în limba idiș, în loc de germană, ca pînă acum.

● MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, pe baza raportului întocmit de Consiliul permanent de instrucțiune, aduce mulțumire publică domnului Moritz Goldenberg din Oltenița, care a cedat un local pentru o școală primară din acel oraș, procurîndu-i și lemne de încălzit.

ISRAEL BAAL ȘEM TOV, ÎNTEMEIETORUL HASIDISMULUI

Israel ben Eliezer, supranumit încă din tinerețe Baal Șem Tov (sau în acronim Beșt), adică posesorul bunului nume, reprezintă una din personalitățile de seamă ale iudaismului. De origine modestă, nu a deținut niciodată funcții oficiale și nici nu i s-au acordat onorurile cu care sînt de obicei răsplătiți în comunitățile evreiești personalitățile de vază. Totuși, el stă la baza unei înnoiri în concepția iudaică și în aplicarea unei tradiții religioase străvechi. Viața sa, plină de neprevăzut, ține în aceeași măsură de legendă cît și de istorie.

și abătută, veneau la el și toți erau primii cu cuvinte care le mergeau la inimă. Faima sa se datora credinței sale arzătoare, ca și profunde cunoașterii a sufletului omeneșc. Și în ceea ce privește vindecarea bolilor fizice era priceput, căci în decursul lungilor plimbări prin păduri avusese răgazul să studieze plantele medicinale și efectele lor.

Îmbinînd astfel darurile de vindecător cu alinările unei părințe, el s-a ridicat la înălțimea numelui de Baal Șem Tov, sub care a rămas în amintirea poporului. El însuși nu ne-a lăsat nici o scriere, iar cărțile care se ocupă de viața și învățătura sa se datoresc adepților.

Faima sa a devenit curînd atît de mare, încît i se solicitau sfaturi nu numai personal, ci și prin scrisori. Pentru a face față acestor solicitări tot mai numeroase, Baal Șem a fost nevoit să-și angajeze doi secretari. Dar amintirea lui Șabetai Zvi era prea vie în conștiința erudiților de atunci pentru ca acțiunile lui Baal Șem Tov să nu se lovească de îndoielă și chiar de neliniște. Mulți se temeau că un nou fals Mesia a apărut, care caută să profite de credulitatea poporului. Beșt a reușit să risipească aceste temeri cu sprijinul unui discipol devotat, rabi Ber din Mezchirek, talmudist de renume. Acesta a fost cel care a difuzat exemplul lui Baal Șem Tov în mediile evreiești tradiționaliste, unde erudiția se opunea înnoirilor de orice fel.

UN IMPULS NOU

Dacă Beșt a devenit întemeietorul unei tradiții religioase, aceasta s-a întîmplat fără voia sa. Părerea sa, atît de simplă, era să aprobe credința străveche de suferențele oamenilor simpli din popor. Pînă atunci, conducătorii spirituali ai iudaismului, mergînd pe linia marilor talmudiști și exegeți ai Evului Mediu, puneau accentul pe studiu, care prima asupra tuturor celorlalte aspecte ale credinței.

Baal Șem Tov s-a ridicat împotriva acestei tradiții: după părerea sa, esențială în credința iudaică era rugăciunea și nu studiul. Rugăciunea era pentru el un dialog personal, intim, între om și Dumnezeu. Nu mai era o datorie, ci o bucurie. De asemenea, pentru prima oară, femeia nu mai era exclusă de la rugăciuni. Numeroase povestiri relatează rolul important acordat de Beșt femeii în viața religioasă.

Această concepție l-a pus pe Baal Șem Tov în opoziție cu cel mai mare învățat al secolului, rabi Eliaș, ilustrul gaon din Vilna, un miracol al cunoașterii, inteligenței și accezi. Se spune că acesta regreta timpul consacrat rugăciunilor, pentru că, spunea el, îl răpește din timpul de studiu, atît de important. Austeritatea și rigoarea, uneori chiar tristețea, erau semnele credinței sale.

Fără a se referi direct la marele gaon, Beșt s-a ridicat contra acestei concepții a iudaismului. Austeritatea și tristețea erau excluse din concepția hasidică fundamentată de Baal Șem, fiind scoțite obstacole în calea adevăratei pietăți care duce la Dumnezeu. Astfel, a disprețuit plăcerile vieții — desigur cele îngăduite de Tora — înseamnă a cădea în păcat, căci astfel sînt disprețuite darurile făcute de Dumnezeu oamenilor. Tot așa cum un credincios se preocupă de sufletul său, trebuie să se îngrijească și de trupul său. Toate ipostazele vieții omului sînt sacre, chiar dacă unele părăsesc strict materiale.

„Tot ce am reușit să fac — spunea Baal Șem Tov discipolilor săi — nu am realizat prin studiu ci prin rugăciune”. Rugăciunea sa nu era un act mecanic, rece, de care trebuie să te achiți în anumite momente, ci o comuniune cu divinitatea.

ÎN RUGĂCIUNE ȘI ÎN BUCURIE

Aceasta este trăsătura deosebită a hasidismului, că rugăciunea este înțeleasă ca un efort de apropiere, de identificare cu spiritul suprem. Acest fel de a gândi deoștirea produce o schimbare radicală a vieții de zi cu zi. Sentimentul de bucurie, entuziasmul mistic, reprezintă pentru Beșt drumul unei ascensiuni care — lucru semnificativ — poate marca evoluția oricărui credincios.

În locul unei credințe axate pe studiu și pe observarea rigidă a preceptelor, Baal Șem Tov dădea discipolilor exemplul unei religii la îndemîna oricărui credincios, sărac sau bogat. Chiar și un om fără carte, sărac lipit pămîntului, poate deține o inestimabilă comoară spirituală. În această perspectivă, comunitatea nu mai e o reuniune de oameni care doar urmează anumite reguli rigide; ei devin cu toții, indiferent de poziția lor în colectivitate, părtași unei trăiri ferice, care le preschimbă viața.

În concepția lui Beșt chiar și răul e scoțit o formă alterată a binelui. În contradicție cu erudiții timpului, el nu disprețuia frumusețea omenească, căci acesta fiind o reflectare a frumuseții divine, ea merită să fie admirată în această calitate.

Alături de discipolii săi, Baal Șem Tov se ospăta, cînta, dansa la reuniunile care se țineau de Șabat și de alte sărbători. În manifestările spiritului hasidic nu este loc pentru tristețe — chiar și în cele mai grave momente trebuie să te bucuri de creația divină.

ÎN PREAJMA LUI BAAL ȘEM TOV

Vitalitatea și personalitatea lui Beșt au avut o contribuție importantă la răspîndirea credinței sale. Atunci cînd adepții săi erau cuprinși de îndoielă, veneau să-l vadă, să mai primească o infuzie de entuziasm de la maestrul lor. În acest spirit l-au devenit adepți rabi Iehiel, cunoscut mai tîrziu sub numele Magidul din Zlotchow, și Pinhas din Korêt.

Se spune că acesta din urmă a venit la Baal Șem Tov cu credința sovăitoare, tocmai cînd maestrul explica înțelesul pasajului din Exodul XVII — 11, în care se relatează că în tot timpul înfruntării dintre fiul lui Israel și Amalek, Moșe a ținut mîinile ridicate, obținînd astfel victoria. Beșt a comentat astfel versetul, făcînd din Pinhas un discipol pe viață: „În Talmud, influența unui conducător e asemuită cu efectul tăciunilor aprinși. Dacă vă țineți prea la distanță veți îngheța, dar dacă vă veți apropia prea mult puteți să vă ardeți. Stați deci în preajma lui, pentru ca mîinile sale ridicate să vă protejeze. Dacă urmați un erudit, căutați să nu vă lăsați orbiți de personalitatea acestuia: observați mai bine ce are în comun cu muritorii de rînd”.

Intr-o zi, aflînd că celebrul rabi Iaacov Iosef își permisesese să insulte, într-un moment de furie, un slujitor, Beșt a exclamat: „Dacă ar veni la mine, l-aș învăța drumul îspășirii”. Și într-adevăr, printr-o fericită împrejurare, rabi Iaacov Iosef a venit la Beșt și i-a devenit discipol.

Sute de vizitatori încercau să se apro-

OPERA „MOSES ȘI ARON”

La Opera de stat din Hamburg a avut loc premiera dramei muzicale cu subiect biblic „Moses și Aron” de Arnold Schönberg. Mult timp s-a considerat că această lucrare nu poate fi pusă în scenă; abia în 1957 a fost reprezentată pentru prima oară la Opera din Zürich, apoi la alte zece opere, inclusiv la Viena și Paris. La Hamburg, lucrarea a fost împărțită în 12 scene. Printr-o coincidență, premiera a avut loc în săptămîna dinainte de Pesah.

Aceeași operă va fi prezentată pe scena în aer liber a amfiteatrului roman din Cezareea, cu ocazia festivalului muzical ce va avea loc în cursul lunii august. Libretul va fi cîntat în limba originală, conducerea festivalului pregătînd și o versiune ebraică.

ple de maestru, răspîndind apoi peste tot hasidismul și devenind prin cuvinte și prin fapte transmisiatori ai învățăturii lui Baal Șem Tov. Discipolii săi i-au continuat opera, fiind la originea altor generații de predicatori și de jadikin.

FLACARA PE CARE EL A APRINS-O...

Învățătura hasidică începută de Baal Șem s-a bucurat de o caldă primire din partea credincioșilor. Cînd Beșt l-a învățat că Dumnezeu e prezent pretutindeni, în toate acțiunile vieții, că nu există oameni, oricît de decăzuți, care să nu se poată ridica spre Dumnezeu, învățătura sa a fost ca un balsam pentru inimile chinute.

Baal Șem Tov a murit în anul 1760, dar flacăra pe care el a aprins-o s-a răspîndit din comunitate în comunitate. În 1772 au apărut primii hasidim, adepții lui Beșt, în comunitatea din Vilna, centru al curentului multă vreme opus.

Umilul beifer însușise religiei tradiționale un suflet proaspăt. Încă din vremurile biblice, iudaismul prezenta două fețe: pe de o parte cea a Legii inflexibile, pe de altă, cea a entuziasmului și a iubirii. Israel ben Eliezer a pus accent pe cel de al doilea aspect, ce părea estompat de multe secole.

S. BAD

O întîmplare de acum 50 de ani

Acum 50 de ani eram elev de școală la Botoșani, avînd coleg pe fiul unei familii de actori, Sara și Iosola Eitinger, foarte iubiți mai ales de către locuitorii Calcimii, vestit cartier al nevoșilor. Intr-o zi, colegul susmenționat m-a invitat să-l fac o vizită. Locuia în două încăperi care parcă se prăvăleau peste tine. În mijlocul primei încăperi, o masă lungă, pe care se aflau mici instrumente muzicale. Sub masă se aflau scaunele care de mult se cereau a fi reparate.

La intrare m-a întâmpinat Iosola Eitinger înconjurat de 3-6 copii. Mi-a înținat mîna, spunîndu-mi: „Sîntem cum mînuți — slavă Domnului! — numai pîine și puțină”. Era un omuleț nu prea înalt și slab de părea un sac cu oase. Avea fața cadaverică, mărul lui Adam mult leșit în afară. „Fîind pentru prima oară mușafirul nostru, în loc de altă tratare vom cînta ceva care are să-ți placă”.

Și la un semn al lui, fiecare copil luă în mîni cîte un instrument, unul o vioară, altul o piculină, al treilea o trompetă, al patrulea un flaut. La un semn al tatălui au început să cînte.

Am plecat de acolo seara tîrziu. Am lăsat în urmă „Calcimea” cu casele fără dușumele, cu lut pe jos, cu acea cumpilă sărăcie cu nepuțință de descris. Totodată duceam cu mine amintirea acelor cîntece ascultate în casa lui Iosola Eitinger, de care și azi, după o jumătate de secol, continui să-mi amintesc cu plăcere.

Acesta a fost primul meu contact cu lumea actorilor evrei. Cîțiva ani mai tîrziu, mă aflam în magazinul de fierărie al lui Șama Salzberger, un erudit în științele iudaice, fiind și autor al volumului „Un răspuns întîrziat la calomniile înverchite”, lucrare îndreptată împotriva celor ce denigră pe evrei și religia lor.

Șama Salzberger era un iubitor al teatrului, în limita modestelor sale mijloace materiale îi sprijinea pe actori. Cu multă amărăciune mi-a povestit că fiecare actor era obligat să meargă din casă în casă și să se roage să-i fie cumpărate unul sau două bilete.

Printre bogătașii din acea vreme era unul care cu toate că se trăgea dintr-o familie de cărturari era cunoscut pentru zgîrcenia și meschinăria sa. Tocmai la acesta se nimeri să intre într-o zi Iosola Eitinger. A fost refuzat și alungat cu vorbe de ocară. Actorul nu-și ieși din fire, ci-l spuse arrogantului bogătaș: „Sînt sigur că tatăl dumitale a fost un făcător de minuni chiar mai mare decît vestitul rabin Maharal din Praga. Căci rabinul acela vestit a creat un Golem care nu știa să vorbească, pe cînd tatăl dumitale a creat un Golem care, din nefericire, vorbește prea mult”.

A. FRIEDMAN

ÎN ACELE VREMURI

Spre mijlocul secolului al XVIII-lea, pe vremea cînd Israel ben Eliezer hoinărea prin pădurile sălbatice ale Carpaților, Polonia era un centru important al vieții evreiești din Europa. În majoritatea lor, evreii de aici erau urmașii celor care fuseseră nevoiți să-și părăsească în vremea cruciadelor căminele lor din Franța și Germania. Regii Poloniei le oferiseră azil cu gîndul că vor ridica nivelul economic al țării. Păstrîndu-și numele lor precedente, diferite de cele obișnuite în Polonia, vorbind limba idiș, limba strămoșilor lor, evreii formau o colectivitate aparte, condusă de Vaad Arba Aratot (Sfatul celor patru provincii).

În această comunitate, în care și anterior se iviseră diferite tendințe religioase înnoitoare, a apărut în secolul al XVIII-lea un nou curent, ce avea să devină repede cunoscut sub numele de hasidism. Acest curent conținea o tendință cu vechi rădăcini în iudaism; între altele și ideile lui Isaac Luria, cunoscător profund al Cabalei, ale cărui scrieri larg difuzate, au avut în aceea vreme un mare ecou. Războaie atroce, masacre fără număr decimaseră comunitățile din Europa. În acest context, evreii, de atîtea ori încercați, își puneau speranța în sosirea lui Mesia. Cabaliștii calculaseră că anul 1648 va marca apariția acestuia. În acel an s-a născut la Smirna Șabetai Zvi, care la 17 ani s-a proclamat Mesia. Evreii din Polonia au privit cu speranță la această aventură, al cărei tragic sfîrșit nu a putut să nu aibă urmări demoralizante asupra obștei.

ISRAEL DEVINE BAAL ȘEM TOV

La vîrsta de 42 de ani, Israel ben Eliezer a început să se remarcă prin însușiri deosebite. În așezarea de munte în care trăia, își făcuse faima unui vindecător, dotat cu puteri ieșite din comun. Așadar, Israel a fost denumit Baal Șem Tov, în prescurtare Beșt. Reputația sa crescînd, el a părăsit regiunea muntoasă unde locuia, stabilîndu-se împreună cu soția în tîrgușorul Medzibeh. Oamenii din popor, umili

O artă de veche tradiție: cartografia

Vecheii evrei aveau cunoștințe destul de exacte despre țara lor; mai târziu, prin contactul cu popoarele învecinate, cunoștințele lor s-au extins și mai mult. Ei știau să întocmească hărți și să reprezinte la scară redusă, pe o suprafață plană poziția relativă a unor puncte și locuri geografice. Hărțile lor — conștind din gravuri și schițe topografice simple, în piatră, lemn sau alte materiale, prin care se indica poziția unor așezări, drumuri, păduri etc. s-au perfecționat spre sfârșitul perioadei biblice. Așa se face că în această perioadă au fost alcătuite hărți pe care, în afară de Iudeea, apar și țările învecinate: Babilon, Media, Asiria, Mitraim și țările din răsăritul Mării Mediterane. Aceste hărți au ajuns și în Biblioteca din Alexandria iar datele cuprinse în ele au fost folosite de Hipparchus, Eratosthenes și Ptolemeu în confecționarea hărților lor. Totuși evreii, ca și majoritatea popoarelor din antichitate, nu cunoșteau forma și mărimea Pământului; ei și-l reprezentau ca pe un disc, delimitat de un orizont foarte îndepărtat, dincolo de care se aflau oceanele primare. Cum punctul lor de observație era Iudeea, Ierusalimul îl considerau centrul lumii.

Mai târziu, evreii au fost principalii intermediari dintre țările din răsărit și Europa, căreia i-au transmis cunoștințele geografice și hărțile lumii vechi, punând astfel bazele științei cartografice moderne.

În Evul mediu, în activitatea cartografică s-au distins mai mulți evrei. Astfel, în anul 1070, astronomii evrei au contribuit la compilarea „Tablelor din Toledo”, unele dintre ele reprezentând contribuții

originale. Când Alfonso al X-lea de Castilia a dorit să utilizeze aceste table, adaptându-le epocii sale, a apelat la serviciile lui Isaac ibn Sid (Don Zag) și ale altor astronomi evrei, care au compilat „Tablele Alfonsine”. Ele au fost readaptate în 1310 de către Isaac Israeli iar în 1316 Ioseph ibn Wakkar a întocmit din nou asemenea table.

Spre sfârșitul secolului al XIV-lea, Immanuel ben Iacob, cunoscut sub numele de Bonfils de Tarascon, a scris mai multe lucrări de astronomie, care au produs vîlvă în Franța și Evulul mediu. Una dintre ele, *Kanfe Neqarim* (Aripile vulturului) conține table astronomice, calcule ale eclipselor de soare și lună, a conjuncțiilor diferitelor planete. În 1406 a fost tradusă în latină iar mai târziu a apărut un comentariu al ei, în grecește și în ebraică. Alte lucrări ale acestuia sînt *Luah Matanah Tobah* care se ocupă de determinarea orbitelor planetelor Venus și Mercur; *Biur Asiat Astrolab* (Explicații cu privire la construirea astrolabului) etc. Mai târziu, Mecia și Cresques au obținut mare faimă. Iehuda (Iafuda) Cresques a fost unul dintre cei mai celebri cartografi ai secolului al XV-lea, fiind denumit „Evreul hărții”. El era fiul lui Abraham Crescas din Palma, capitala insulei Majorca, care începînd din secolul al XIII-lea a devenit un centru al științei nautice. Hărțile sale erau foarte apreciate nu numai de navigatori, ci și de regi și prinți. Mulțumită priceperii sale în întocmirea hărților și a instrumentelor nautice și a cunoștințelor sale în domeniul navigației, prințul Henric Navigatorul l-a numit, în anul 1438, director al

academiei navale din Sagres. Monumentul cartografic, cunoscut sub denumirea de „Harta catalană”, trimis în anul 1381 în dar de regele Aragonului fratelui său din Franța și care se află și acum la Biblioteca Națională, îi este atribuit lui Iehuda Cresques. Această lucrare marchează o epocă în cartografia europeană deoarece pentru prima dată sînt incluse descoperirile lui Marco Polo.

În același secol au trăit și celebrii cartografi Iacob Angelus de Scarparia și Abraham Zacuto. Acesta din urmă a predat astronomia la universitățile din Salamanca și Saragossa. Expulzat din Spania, s-a refugiat în Portugalia, unde a fost numit astronom și istoriograf regal de către Juan al II-lea. El a fost menționat în această funcție în 1495 de către succesorul lui Juan, regele Manuel al Portugaliei. Opera principală a lui Zacuto este *Almanach Perpetuum*, elaborat între 1473—1478, conținînd hărți ale tuturor părților cunoscute atunci ale pămîntului, ca și poziția stelelor. Almanahul este celebru și prin faptul că a fost folosit de Columb în călătoria sa spre Lumea Nouă. O copie a almanahului există și acum la Columbina din Sevilla. Zacuto a ameliorat și astrolabul folosit de Vasco da Gama în călătoria sa. Nevoit să fugă și din Portugalia, el și-a găsit refugiu în Tunis, unde a scris un tratat de astronomie *Biur Luhot*, tradus în latină și spaniolă. Îi este de asemenea atribuită o amplă lucrare de astronomie, aflată în manuscris.

Persecuțiile din 1391 și 1492 care s-au soldat cu convertirea forțată sau expulzarea a pus capăt activității cartografice a evreilor din Peninsula Iberică. Centrul științei cartografice s-a strămutat în Olanda. În secolele care au urmat, arta cartografiei a căpătat un caracter universal.

Secole de avînt la Mantua

Orașul Mantua din nordul Italiei a fost în Evul Mediu un important centru al vieții evreiești. Prima mențiune a stabilității evreilor în acest oraș datează din anul 1145. Vestitul erudit Abraham ibn Ezra a trăit o vreme la Mantua, lăsînd primele probe materiale ale unei comunități. Când conducerea orașului a fost luată de Gonzaga, acesta i-a invitat pe bancherii evrei să-și înceapă activitatea în oraș și în împrejurimi. Curînd au început să se stabilească la Mantua și meseriași și comercianți.

Comunități evreiești se stabiliseră și în unele așezări din provinciile dependente de Mantua, cum ar fi: Bozolo, Sabbioneta, Luzzara ș.a. În întreaga regiune, evreii beneficiau de privilegiile acordate de guvernatorii din familia principiară Gonzaga.

Obștea și-a creat și întreținut instituțiile de cult și de cultură tradiționale. Adunarea coreligionarilor alegea un comitet, care la rîndul său alegea 7 pînă la 10 oameni care conduceau efectiv comunitatea. Hotărârile lor erau publicate în ebraică la intervale regulate. Lăcașele de cult din Mantua includeau o sinagogă de rit italian și alte cîteva sinagogi mai mici, de rit aschenazit și italian. Comunitatea menținea o școală publică și instituții de binefacere, inclusiv servicii medicale pentru săraci. Funcționa și un tribunal rabinic, însărcinat cu rezolvarea diferendelor; cartea *Șuda de-Deianei* (Verdictele judecătorilor) apărută în anul 1677, ne descrie modul de funcționare a acestei instituții.

Cadrul economic propice a dus la înflorirea vieții culturale. Numeroși învățați ce au trăit aici în secolul al XV-lea, printre care Judah Messer Leon, rabin, medic și filozof, Mordehai Finzi, matematician, astronom și medic și Baruh de Peschiera, cărturar și comerciant, și-au adus contribuția la renașterea culturală din Italia. Încă în anul 1475, medicul și talmudistul Abraham Conat a înființat la Mantua una din primele tiparnițe ebraice din lume — prima carte apărută a fost *Tur Orah Haim*. Pe urmele sale au pășit numeroși editori, care au făcut din Mantua unul din cele mai importante centre ale tiparului ebraic, fiind în trecut doar de Veneția. Alți tipografi vestiți care au activat la Mantua: Samuel Latif, Josef ben Jacob Șalit și Meir Sofer.

Viața teatrală a orașului a cunoscut în epoca Renașterii o mare înflorire. Comunitatea și-a format o trupă de teatru proprie, care a pus în scenă comedii și piese specifice, de-a lungul întregului secol al XVI-lea. Tot la Mantua a trăit și Judah Leone ben Isaac Sommo, dramaturg și poet, autorul vestitelor „Dialoguri despre teatru”. Evreii din oraș au avut preocupări și în domeniul muzicii și dansului. Cel mai mare compozitor al comunității a fost Salamone de Röss, primul autor de muzică evreiască din timpurile moderne. Evreii din oraș au dat numeroși actori, cîntăreți și dansatori.

Secolele de avînt au luat sfîrșit odată cu contrareforma; măsuri restrictive au lovit puternic comunitatea. În anul 1602, șapte membri ai obștei au fost spînzurați sub acuzația de blasfemie, și aceasta nu a fost un caz izolat... Zece ani mai târziu, evreii din Mantua au fost închiși într-un ghetou. Dar dezastrul comunității evreiești din oraș a venit odată cu căderea cetății în mâinile trupelor germane, în anul 1630. O descriere a acestui dezastru, ca și a reîntoarcerii supraviețuitorilor este dată în cartea *Ha-Galut ve-ha-Pedut* (Exil și eliberare) de Abraham Massarani, apărută la Veneția în 1634. Aceste tragice evenimente și-au pus pecetea asupra vieții comunitare. Abia în 1797, odată cu intrarea în oraș a trupelor revoluționare franceze, a fost desființat ghetoul din Mantua, în locul său fiind construită o piață, denumită *Piazza della Concordia*.

UN EMINENT UMANIST: JOHANNES REUCHLIN

Johannes Reuchlin este omul de știință, umanistul care a introdus în Europa occidentală studiul limbii ebraice printre neevreii și a apărut în plin întunecat ev mediu cartea ebraică, amenințată în multe ducate germane a fi arsă.

A studiat dreptul la universitățile din Freiburg, Paris și Basel și a deținut funcția de magistrat și ambasador la curțile mai multor principii germani. De foarte tînăr, pe cînd se afla la Paris, s-a interesat de limba ebraică. Se spunea despre el că a învățat alfabetul ebraic de la un evreu cu numele Calman. Mai târziu, la curtea împăratului Frederic al III-lea, a continuat să studieze această limbă cu medicul Iacob ben Iehiel Loans. Interesul său pentru ebraică a crescut în urma unei călătorii în Italia, unde l-a cunoscut pe Pico della Mirandola, care i-a însușit și interes pentru doctrinele cabalistice.

Dobîndind temeinice cunoștințe lingvistice a fost ales profesor pentru limbile greacă și ebraică la universitatea din Ingolstadt și apoi la universitatea din Tübingen. În anul 1506 a publicat o carte de gramatică ebraică „De rudimentis Hebraicis” (bazată pe lucrarea lui David Kimhi) și apoi în 1510 o lucrare mai dezvoltată „De accentibus et orthographia linguae hebraicae”. Reuchlin a mai publicat în 1512 textul ebraic, însoțit de adnotații și de traducerea latină, a șapte psalmi. Se crede că aceasta a fost prima carte ebraică tipărită în Germania. Prelegerile sale de la universitate atrăgeau un mare număr de studenți, dintre care unii au devenit la rîndul lor ebraiști cunoscuți, ca Johann Forster, Sebastian Muenster și Philipp Melancton.

Intr-una din lucrările sale „De verbo mirifico” Reuchlin caracterizează astfel limba ebraică: „Este simplă, nealterată, sfîntă, concisă și viguroasă. Dumnezeu discută direct cu oamenii prin intermediul ei, oamenii cu îngerii, fără interpret, față în față... așa cum se discută între prieteni”.

Numele lui Reuchlin este legat de marea dispută în jurul tipăriturilor ebraice. Apostatul Johannes Pfefferkorn obținuse de la împăratul Maximilian aprobarea

de a confiscă și arde toate cărțile ebraice aflate în posesia evreilor din Köln și Frankfurt. În fața protestelor stîrnite de acest act brutal, Reuchlin, autoritate în acest domeniu, a fost solicitat să-și spună părerea și astfel a început o dispută care avea să se transforme mai târziu în luptă dintre umaniști și dușmanii iluminismului.

În răspunsul său, Reuchlin a arătat că după un studiu minuțios al textelor originale a ajuns la concluzia că Talmudul, Zoharul, comentariile lui Rași, ale lui Kimhi, Ibn Ezra, Gersonide, Nahamanide ș.a. sînt utile teologiei, nu conțin nici o erezie și ca atare nu trebuie arse. Referindu-se la elucubrațiile ignorantului Pfefferkorn el a afirmat că nimeni nu poate condamna o carte pe care nu a studiat-o și a înțeles-o pe deplin. „Talmudul nu a fost făcut — a spus el — pentru ca orice nespălat să-și bage picioarele murdare în el și apoi să spună că a înțeles tot”. În deceniul care a urmat întreaga Germanie a fost dominată de această polemică dintre Reuchlin și Pfefferkorn care în cele din urmă s-a extins aruncînd una împotriva celeilalte universitățile din Köln, Sorbona, Tübingen, Louvain, Erfurt ș.a., implicînd întreaga viață științifică din Europa.

Reuchlin a fost atras în mod deosebit de Cabala, interes care s-a menținut viu în tot cursul vieții sale și care explică atitudinea sa combativă în apărarea scrierilor ebraice. Cartea sa „De verbo mirifico” (Cuvînte cu efect miraculos) a fost prima carte în limba latină avînd ca temă Cabala. Douăzeci de ani mai târziu, după ce aprofundase această lucrare, a scris o nouă carte „De arte Cabalistica” pe care a dedicat-o papei Leon al X-lea. Bogăția de informații cuprinse și tonul obiectiv cu care e prezentată a făcut ca această carte să trezească un larg interes și să fie considerată drept o lucrare clasică a Cabalei.

Dintr-un apărător al scrierilor ebraice, Reuchlin s-a transformat cu timpul într-un apărător al evreilor. El a cerut ca ei să fie tratați decent, așa cum se cuvine „unor membri ai imperiului”. „Un creștin trebuie să iubească un evreu ca pe un

semen al său, aceasta se bazează pe lege”.

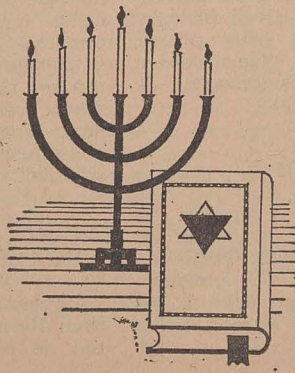
A murit la 30 iunie 1522, în vîrstă de 67 de ani, la Liebenzell, în landul Württemberg. În ultimii ani ai vieții a fost profesor de greacă și ebraică la universitatea din Tübingen. Interesul pentru limba ebraică l-a transmis și nepotului său, Anton Reuchlin care a fost și el profesor de ebraică la universitatea din Strassburg.

DICTIONAR LAROUSSE EBRAIC-FRANCEZ

Ebraiștii din Franța au primit cu satisfacție apariția noului dicționar ebraic-francez, opera lui Marc M. Cohn, care a realizat și noul dicționar francez-ebraic, ambele în prestigioasa editură Larousse.

Pentru a corespunde cit mai deplin scopului pentru care a fost creat, dicționarul înglobează vocabularul biblic și talmudic, precum și vocabularul de bază al literaturii medievale, religioase și profane.

Dicționarul cuprinde și un supliment gramatical cu tabele de declinări și conjugări.

ANTOLOGIE POETICĂ

La Tel Aviv a apărut o antologie a poeziei ebraice în traducere spaniolă. Volumul reunește poeme semnificative ale unui număr de 16 poeți din generația tânără.

ARHEOLOGIE

Cu ocazia unor lucrări efectuate într-unul din cartierele orașului Iaffo au fost scoase la lumină vestigiile unui cimitir antic ebraic. Una din lespezi poartă o inscripție în limba elină având ca motiv ornamental o menora.

PREMIU LITERAR

Printre laureații premiului „Bialik” din acest an se află scriitorul Aharon Megged. Unul din romanele sale a apărut anul trecut și în traducere românească, în editura „Univers”.

LUNA MUZICII
EVREIEȘTI

Luna muzicii evreiești, ce se va desfășura la Londra în cursul lunii iunie va începe printr-un concert la Royal Albert Hall și se va termina cu un festival al corurilor școlilor evreiești. Tot în cursul acestei luni vor avea loc finalele concursului tinerelor talente. Manifestările vor avea loc sub auspiciul consiliului muzicii evreiești, al cărui președinte este rabinul Reuben N. Turner.

CĂRȚI NOI

Editura Garnstone Press din Londra a publicat recent cartea lui Charles Ponce „Cabala”, o introducere pentru cititorii moderni.

„Un ghid pentru practicarea și înțelegerea unor prevederi din legea ebraică” este titlul lucrării apărute în editura Mizrahi. Autorul, Yechiel Galas, explică în mod concis unele chestiuni ale Halahiei, care afectează viața ebraică la diferite nivele: sărbătorile, alimentația rituală, rugăciunile.

UN NOU MUZEU
BUCHENWALD

O clădire din fostul lagăr de concentrare Buchenwald a fost renovată, urmînd să adăpostească noul Muzeu Buchenwald. Anul trecut, muzeul Buchenwald a fost vizitat de 408.000 de persoane. De la înființare, muzeul a primit șase milioane de vizitatori veniți din toate colțurile lumii.

RESTAURAREA
UNEI SINAGOGI DIN
GHETOUL VENEȚIEI

O persoană care și-a exprimat dorința să nu-i apară numele în presă a donat o sumă importantă pentru restaurarea sinagogii

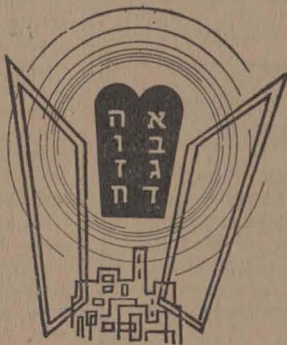
„Grande Scola Tedesca” din fostul ghetou al Veneției. Este vorba de una din cele mai vechi sinagogi din Europa.

EPILOG

O instanță judiciară din Varșovia a condamnat la 25 de ani de închisoare pe Eugenia Pohl, care în anii ocupației a fost gardian într-un lagăr de concentrare din Lodz. Acuzata a fost găsită vinovată de uciderea a numeroși copii.

COMUNITĂȚILE
EVREIEȘTI DIN LANDUL
HESSEN

Paul Arnsberg care a publicat în anul 1971 lucrarea lexicografică în două volume „Comunitățile evreiești din Hessen”, a scos acum un nou volum cu fotografii și documente. Cu ajutorul imaginilor este reconstituit trecutul unor comunități mici de pe malul Rhonului, în regiunile Odenwalde și Taunus. După cum se exprimă autorul: „Aceste imagini nu vorbesc doar despre sinagogi, case de rugăciune și cimitire, ci și despre evreii care au trăit acolo, care au fost stimăți și apreciați și apoi prizonieri, deportați și exterminați, precum și despre puținii supraviețuitori. Această din urmă generație este pe cale de a se stinge, dar cea de a doua și cea de a treia generație vor găsi în aceste imagini o Hagada, cuprinzînd povestea exodului strămoșilor lor”.

ISTORIE LITERARA

Într-o editură din Stuttgart a apărut lucrarea „Die Entwicklung der jiddischen Schriftums im deutschen Sprachgebiet” (Evoluția literaturii idiș în zona în care se vorbește limba germană) de Helmut Dinse. Studiul prezintă o imagine a literaturii create de evreii aske-nazi de la începutul Evului mediu pînă în secolul al XIX-lea, prezentînd atît interes literar cît și filologic. O deosebită valoare îi dă bibliografia sistematizată a scrierilor idiș-germane, cuprinsă în lucrare.

ANIVERSARE

Comunitatea evreilor din Republica Federală Germania a sărbătorit împlinirea a 25 de ani de la preluarea funcției de președinte al Comunității de către d. Heinz Galinski.

DONAȚIE VALOROASĂ

Biblioteca națională din Ierusalim s-a îmbogățit cu o serie de lucrări valoroase care au aparținut lui Charles Rosenbloom din Pittsburgh, unul din cei mai mari colecționari de cărți din Statele Unite. Colecția, donată de moștenitori, conține 60 de volume și manuscrise, între care incunabule, manuscrise și cărți de rugăciune inlumnate. Printre rarități se numără o parte din Biblia lui Gutenberg, tipărită la Mainz în 1455, o Vulgata din secolul al XIII-lea, realizată la Paris în scriere cursivă gotică, o carte de rugăciuni în ebraică, tipărită în secolul al XV-lea în Italia cu desene în culori, „Hyperotomachia Poliprili” a lui Francesco Colonna, tipărită la Veneția în 1499, „De bello Judaico” de Josephus Flavius, tipărită în 1470 la Augsburg, „Liber Cronicarum” tipărită la Nürnberg în 1493, prima ediție americană a unor cărți de rugăciune în limba ebraică, tipărite la New York în 1761 ș.a.

IN MEMORIAM

La Ierusalim a încetat din viață în vîrstă de 70 de ani prof. Michael Avi-Iona, profesor de arheologie la Universitatea ebraică din anul 1949, apreciat drept o autoritate mondială în ce privește perioada celui de al doilea templu. El este autorul mai multor cărți din specialitatea respectivă.

ANIVERSARE

Isaac Pougatch, critic literar, pedagog și traducător al clasicilor de limbă idiș, a fost sărbătorit cu ocazia celei de a 75-a aniversări a nașterii sale. Pougatch a fost timp de mai mulți ani președinte al secției franceze a Congresului Mondial Evreiesc.

LUCRARE
AUTOBIOGRAFICĂ

În editura Hutchinson din Londra a apărut lucrarea lui Herbert Gold „Ultimii mei două mii de ani”, cu caracter autobiografic.

O LOCUINȚĂ DE DEMULT

În urma unor săpături efectuate în cartierul evreiesc din Ierusalim a fost descoperită o locuință datînd din perioada celui de al doilea templu. Clădirea e compusă din două încăperi și o baie rituală. Zidurile masive sînt acoperite cu fresce, ceea ce denotă că pe partea opusă muntelui templului se afla un cartier rezidențial.

„ACESTA ESTE
DUMNEZEUL MEU”

Cartea romancierului american Herman Wouk, cu titlul de mai sus a apărut

stiri stiri

într-o ediție revizuită în editura Collins din Londra. Lucrarea lui Wouk a apărut prima dată în anul 1959, devenind curînd un best-seller. În prefață, autorul arată că a scris această carte pentru a demonstra că un intelectual evreu poate duce o existență conform tradiției.

CITATE EVREIEȘTI

În editura londoneză W. H. Allen aa pârut volumul „Te-

zaur de citate evreiești”, de la Maimonide la Șalom Alehem. Cartea cuprinde și un glosar, un index și explicații cu privire la sursele folosite.

ORAȘUL LUI AGNON

„Ir Umloah” este titlul unui volum postum al lui S. I. Agnon, laureat al premiului Nobel, în care autorul descrie orașul său natal, Buczacz. Citeva din povestirile cuprinse în volum au apărut în diverse publicații încă de pe cînd Agnon era în viață, altele s-au păstrat în manuscris și au fost pregătite pentru tipar de fiica acestuia.

BIALIK ÎN LIMBA
ENGLEZĂ

Maurice Samuel a tradus în limba engleză „Poeme alese” de Haim Nahman Bialik, editate sub auspiciile Uniunii congregațiilor ebraice din America. Volumul este ilustrat de Maida Silverman.

EBRAICA MODERNĂ

La Universitatea din Londra s-a instituit o catedră de limba ebraică modernă.

NOUL PREȘEDINTE AL
CRIF-ULUI

D. Hans Rosenthal a fost ales președinte al CRIF-ului (Consiliul reprezentativ al evreilor din Franța) în locul lui Ady Steg care a ocupat pînă acum această demnitate.

RETROSPECTIVA LILIEI

La muzeul municipal din Braunschweig s-a deschis o expoziție consacrată lui Ephraim Moses Lilien, cunoscutul desenator și autor de ilustrații pe teme biblice. Expoziția a fost organizată cu prilejul împlinirii a o-

sută de ani de la nașterea acestuia.

PE INSULA PENANG

În revista „Gheșer” ce apare la Ierusalim am găsit o relatare despre o mică obște ebraică din Extremul Orient. Pe insula Penang, ce aparține Malaeziei, trăiesc 15 evrei. Ei întrețin o sinagogă, ce are 6 Sifrei Tora și în care se oficiază la marile sărbători.

În ajunul celui de-al doilea război mondial, pe această insulă, în trecut colonie britanică, se aflau 50 de evrei. Unii proveneau din Germania, alții din Irak. Cînd trupele japoneze au debarcat pe insulă, cei mai mulți membri ai micii comunități evreiești au reușit să se salveze, emigrînd pe alte teritorii.

NEGUȚĂTORII EVREI DIN
EVUL MEDIU

În editura Princeton University Press a apărut lucrarea: „Scrisori ale neguțătorilor evrei din Evul Mediu”. Autorul, S. D. Goitein, a folosit un mare număr de manuscrise provenite din Gheniza din Cairo, care oglindesc comerțul desfășurat de evrei în secolul al XI-lea, din nordul Africii și țărmurile Mediteranei, pînă în India și Indochina. Cartea redă integral 80 de scrisori comerciale scrise în limba arabă cu caractere ebraice. Printre ele se află note de expediție, facturi, reclamații cu privire la o gamă largă de produse și totodată informații despre numeroase întîmplări ale acestor neguțători temerari, care organizau caravane prin deșert sau ale căror corăbii străbăteau mările de la Aden la țărmurile Indiei.

INSTALAREA NOULUI
ȘEF RABIN AL NISEI

La sinagoga mare din Nisa a avut loc instalarea rabinului Jean Kling în funcția de șef rabin al Nisei, Coastei de Azur și al insulei Corsica.

MONEDE ANTICE

În localitatea Migdal din Israel a fost descoperit un tezaur cuprinzînd 188 de monede din secolul al treilea. Unele dintre ele au fost bătute în orașul Sephoris. Alte monede, reprezentînd pe Julina Donna, a doua soție a împăratului Lucius Septimius Severus, a fost bătută la Tir; tot la Tir au fost bătute monede înfățișînd pe împăratul Macrinus, care datează din anul 217. Alte monede au fost bătute la Susita, Dibon, Capitolias, Tiberias, Acra și Beisan. Descoperirea a fost făcută cu totul întîmplător. Se pare că în timpurile străvechi, cineva și-a îngropat averea într-un loc singuratic și au trebuit să treacă două mii de ani pînă cînd un locuitor din Migdal s-o găsească.

א מסיבה לכבודן דיריגענט סערדזשו קאמיסיאָנא

אין דער יידישער וועלט

ש"י עגנון אין פראנצויזיש

א פאָראַרביט וועגן דער יידישער שפראך

אין פארלאג אַלבין מיטל פון פאריז אין דערשיינט אַ בוך פונעם העברעאישן שרייבער, דער נאָבעל פרייז-טורענער ש"י עגנון. די איבערזעצונג פון העברעאיש אין פראנצויזיש האָט געמאכט רוט לעבלאנק און אונרע זאָר. די פראנצויזישע איבער-זעצונג אין דערשיינט אונטערן טיטל, "דורכ-גאנגט-האַטעל".

יודאיסטישער פאראיין

אין פראנקפורט ביים מ'ין האָט זיך געגרינדט דעם א "פאראיין" פון די יודאיסטן פון דער פע-דראלער רעפובליק דייטשלאנד. אין פא-ריז זענען מיטגלידער דאָס רוב פראָפעסאָרן פאר יודאיסטיק פון די דריי עקסטיביוויקע קאטעדורעס פון בערלין און קעלן.

50 יאָר נאָכן טויט פון מאריס ראָזנפעלד

די קולטור-קאָמיסיע פון יידישן וועלט-קאָנגרעס האָט אָרגאַניזירט אַן אָווונט לזכר דעם יידישן פאַנס מאָריס ראָזנפעלד, אַפ-מערקנדיק 50 יאָר זינס ס'איז געשטאָרבן דער דיכטער.

א תלמוד-תורה פייערונג אין דער קהילה פון דאָראָהאַי

די דיאל סענאַל, פּרעזידענט פון דער בוקאַ-רעפערעס קהילה האָט איבערגעגעבן דעם גרוס מצד דעם רב הכּהל ד"ר משה רוזן שליט"א פאר די קורסאַנטן און די יידן פון דאָראָהאַי. דערנאָך האָט ער גערעדט וועגן דער באדיי-טונג פון דערנען אין דער יידישער אויפ-פאסונג.

געשטאָרבן זשאַן העפּטער

די 19טן יאָר אונדער צייטשריפט (וועמענס "מ"סאַרבטער ער איז געווען) פון 1915 מערץ ד"ר זשאַן העפּטער געוואָרן צו קבר ישראל אויפן יידישן בית-עלמין דזשורזשטאָן, נעבן זיין פרוי, וואָס האָט אים מיט כבוד בא-גלייט אין זיין נעפולטשאפטלעכער טעטיקייט. ס'האָבן אים חספדי געווען: דיאל טע-גאל, פּרעזידענט פון דער בוקאַרעשטער יידי-שער קהילה, דער זשורנאַליסט מ. טערגיע און דער גייסטלעכער פון יאס יאָסיף ס'האָגאַקא.

אין פארלאג אַלבין מיטל פון פאריז אין דערשיינט אַ בוך פונעם העברעאישן שרייבער, דער נאָבעל פרייז-טורענער ש"י עגנון. די איבערזעצונג פון העברעאיש אין פראנצויזיש האָט געמאכט רוט לעבלאנק און אונרע זאָר. די פראנצויזישע איבער-זעצונג אין דערשיינט אונטערן טיטל, "דורכ-גאנגט-האַטעל".

פריינד פון דער יידישער שפראך

אין ווייטשעפּליקווארטאל פון לאַנדאָן אין פאָרגעקומען אַן אָווונט פון די "פריינד פון דער יידישער שפראך". די שרייבער נאט ו"ו ביז און נח בעקוויטס האָבן געצייטשט פאַ-עמען און טיקצין אין דער יידישער שפראך. דער אָווונט האָט זיך פאַרענדיקט מיט "די שיעור לידער".

א קאָנקורס

אויפן דאָמע-פּעסטיוואל ברענט, האָט געוויינען דאָס ערשטע פּלאַץ די רופּעס פון לאַנדאָן "דער יידישער פאריין פון די בלינד-דע". זיי האָבן פאָרגעשטעלט די פּיעסע, "מאָ-ביט און דער מלאך" פון דזשיימס ברייד.

דעם 16טן יוני ד"ר איז פאָרגעקומען אין בית-הכנסת פון דאָראָהאַי אַ פּיערונג פון דער תל-מוד-תורה. דער כאַר, דיריגירט פון י. באַסעסקו, האָט אויסגעפירט אַ רייכן און געלונגענעם פּראָ-גראַם פון יידישע און העברעאישע לידער. אין נאָמען פון דער קהילה-לייטונג האָבן בא-גרייט די קורסאַנטן דער שוועט פּנחס וואַסער-מאַן און עליאַס האַרליך, סעקרעטאַר.

די קענטענישן נאָך איך די ליידישאפט פאר דער קונסט. אונדזער גליקלעכע תּהונה איז גע-בענטשט געוואָרן דורכן רב הכולל שליט"א... דאָס זענען איבערלעבענישן וואָס ווערן נישט פאַרעסן און קאָנען נישט פאַרגעסן ווערן. דער דיריגענט האָט אויסגעדיקט זיין אָנער-קענוג און אויך אין נאָמען פון זיין פרוי, פאר דער שיינער אויפנאָמע וואָס מ'האָט זיי געמאַכט, זיין צופרידנקייט ויזער זען ערטער פון זיין געבורט, די קהילה, אין וועלכער ער האָט גע-פונען אַן אמתדיק פּולטירנדיק יידיש לעבן, האָט אויסגעדיקט זיינע שבהים פאָרן רב הכולל שליט"א און דער רבני'ת ד"ר רוזן.

סערדזשו קאמיסיאָנא איז געבוירן דעם 16טן יוני 1928 אין בוקאַרעשט. ער האָט געלערנט אין יידישן ליצני "קולטורא". דערנאָך האָט ער געענדיקט די מוזיקאלישע קאנסערוואַטאָריע פון בוקאַרעשט.

ווי דער פרייז-טורענער פון דעם אינטערנאַ-ציאָנאַלן מוזיק-קאָנקורס פון באַראַד פאר יונגע דיריגענטן, האָט ער אונטערגענומען מערער טור-נייען (אין מאַסקווע, ווין, פאריז) אין די יאָרן 1949—1955. אין יאָר 1959 איז ער נאָמינירט געוואָרן אלס מוזיקאלישער דירעקטאָר פון סימפּאָנישן אַר-קעסטער פון חיפה, וואו ער האָט פּונקטציאָנירט ביז אין יאָר 1965. אין דער זעלביקער צייט צווישן די יאָרן 1964—1966 האָט ער אויך אַר-געפירט מיט דעם קאָמפּאָזיטאָרעסטער פון יס-ראַל.

אין יאָר 1966 האָט ער אנגעפירט מיטן סימ-פּאָנישן אַרקעסטער פון געטעבורג, א באַרימטער קולטור-צענטער פון שוועדן. דע האָט ער באַק-מען אין יאָר 1971 די קולטור-פרעמיע פון דער שטאַט. צוויי יאָר (1968—1969) איז ער געווען מוזיק-ראַטגעבער פון אַרקעסטער פון אולסטער (צפון-אירלאַנד).

אין יאָר 1968 איז אים אנגעטרויט געוואָרן די מוזיקאלישע אָפּירערשאַפט פון דעם אַרקעסטער פון באַלטימאָר (פאראייניקטע שטאַטן פון אמע-ריקע). דע האָט ער דערוואָרן אין אַניו-יורק-טעט פעאַבאָדי דעם דאָקטאָר טיטל פאר מוזיק. איצט לעבט קאמיסיאָנא אין לאַנדאָן, אונטער זענענדיק טורנייען איבער דער וועלט אין פאַר-שידענע מוזיק-צענטערן, וואו ער ווערט פאַר-בעטן צו דיריגירן מוזיקאלישע אנסאַמבלען. קיין בוקאַרעשט איז ער געוואָרען געוואָרן צו דיריגירן צוויי סאַנצערעס דעם 14טן און 15טן יוני ד"ר.

דער אנהויב...

(סוף פון זייט 11)

סערלעך האָט זיך אויסגעדאַכט אַן אויך זיי וועלן פאַרלאָזן דאָס הויז שטיל, אַן אַ וואַרט. זי האָט געוואוסט אַן איר פאַסער ווען זיך בא-הערשן, ער וועט שווייגן און עסן די צרות אין זיך. אַבער די מוסע? איר האָט זי געפראוואָט אויסרעדן און זי געבעטן זיך איינצוהאַלטן הייל העלפן העלפט עס דאָך שוין מיי-ווייסיי נישט. זי האָט געוואוסט, אַז זי האַנדלט נישט נאָך די געגעבענע אַנזוינונגען, וועלכע האָבן געוואָרנט אַז מ'זאָל גאַרנישט אַדער אַסאַלעט גאַרנישט טון מיטן גוטן ווילן — דער שונא דאַרף בא-געגענען ווידערשטאַנד ביי יעדן שריט און טריט... יא, דאָס איז זייער טייל און אויך געבעטע אַ בער נאָך טעאַרעטיש. פאַקטיש איז עס איר פער-זענלעך שווער אַדער גאַר אוממעגלעך אויסצו-פירן. יא, זי וואָלט טאַקע אזוי געהאַנדלט, ווען עס זאָל זיך האַנדלען בלויז אין איר. אַבער מיט די ערשטער, וואָס קען זי טון?! און לאַמיר זאָגן אַז זי האַנדלט יאָ אזוי, זי וועט זיך אַנטקעגן שטעלן, זי וועט זיך קראַפּטווערן מיט די נעגל און נישט וועלן פאַרלאָזן דאָס הויז. נו, מיט דעם וועט זי פאַסטעלן די דעפאַטאַציע?! איר דאַך שטעט צו לאָזן זיך געשענענישן זאָלן זיך לויפן נאָך זייער פאַטאַלן גאַנג. לאַז בעסטער זיך עס ענדיקן שטילער און פאַרהעלטנעסמעסיק רור אַקפּלע, נאַר די מוסער אירע זאַל ווייניקער לידן. אזוי האָט זיך איר אויסגעוויזן. האָט אַבער די מוסער אירע געהאַלטן אין אַיין קוקן דורכן

פּענצטער, צו זען וואוהין ס'איז שוין דערנאָך גען די קאַמיסיע, און ווען זי האָט דערווען זיי די זשאַנדאַרן האָבן ארויסגעפירט רייזלעך, די עלטערע טאַקטער, מיטן קינד אויף דעם אַרעם, האָט זי ארויסגעלאָזט א ינעפערלעכן קוויש און אַריבער צון א שטיל היסטעריש געוויין, אַז אי שטיל איז די יונגערע שוועסטער, ראַצע, האָבן זיך אויך נישט געקאַט אַינזאַהאַלטן און זיך צע-וויינט אויפן הויכן קול. שערל האָט, דעם אַמט געזאָגט, נישט געוויינט דערפאַר, הייל זי האָט געזען פירן איר שוועט-טעל, צי ווייל זי האָט געזען דאָס קינד פון אַ קאַפּ יאָר ביי איר אויף די ענטז. נין, נישט דאָס איז געווען דער אויסברוך... זי איז שוין נישט ווען מאַראַליש צוגעגרייט דערצו. פאַר וואָס דען? ווען עס איז אויך נישט געוואוסט, זי האָט נאַר געפילט זי זיך קלעמט ביי איר דאָס האַרץ: פאַר וואָס קומט זיך זיי דאָס אלעס? ווען זענען עס געבראַכטע יידן? וואָס איז דער זין פון די אַזוי פיל לידען?

פאַרטראַכט וועגן זייער אַכזריותדיקן גורל. מיט-אַמאַל האָט אויפן ווייבער-שיל אַ קינד זיך צע-וויינט און אויפגעוועקט די שלאַפנדיקע. איינע, א פרוי לויטן קול א פאַרשלאַפנענע, האָט געזענט פערט מיט אַ קללה אַן אַן אַרעס. און מ'האָט נישט געוואוסט וועמען זי האָט געמיינט, אויף וועלכן אַרעס זי האָט געשיקט די קללה אירע, זי האָט געמיינט די רשעים וואָס האָבן זי אַהער געבראַכט צי חלילה, אין פאַרצווייטלונג, האָט זי געמיינט דאָס קינד, וואָס האָט זי אויפגע-וויינט, נאַר דעם ווי זי האָט אזוי שווער געקאַנט אינזשלאָסן... ערגעץ הערט זיך אַ שעפּטשען פון אַ פאַר-פאַלן, זיי רעדן זיך מסתמה אויס די צרות, מיט אַ שטילן טאָן, אַ ליבלעכען, אויך אין דער פאַר-צווייפלינג טרייסטן זי זיך מיט צערטלעכע ווער-טעל... דאָס רוב האָט נישט געשלאָפן. ס'האָט קיין שלאַך זיך נישט גענומען כמעט צו קיינעם, מ'איז געווען און געווארן אויפן טאַג, וועלכער האָט געזאַלט אַפגעזענענען זיי אלע פון אַיין וועלט, וואָס גייט אונטער, און הויבט אַן אַ צווייטע וועלט, נישט קיין נייע, נין, לגמרי נישט קיין נייע — נאַר אַן אלטע, אַדער אַן אלט-נייע, א געטא-וועלט פון מיטלעלטער, וועגן וועלכער זיי האָבן געשפּאַלטן אַמאַל געליינעט אין די באַשריי-בונגען, איצט וועלן זיי דאַרפן לעבן אין אַס דער וועלט, פון דער פינצטערער פאַרגאַנגע-הייט.

